

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту
(найменування кафедри)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Наталія ЛОХАНОВА

(підпис)

“ ” _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності D1 «Облік і оподаткування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою професійного спрямування
«Облік, аудит та оподаткування підприємницької діяльності»
(назва магістерської програми)

на тему «Облік та аудит фінансових зобов'язань: методичні підходи та
проблеми практичного застосування (на прикладі АТ «ФАРМАК»)
(назва теми)

Виконавець:

студент ФМОІТ групи 61

Лапченко Павло Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

канд. екон. наук, ст. викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Яцунська Олеся Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	6
1.1. Сутність, класифікація та оцінка зобов'язань.....	6
1.2. Методологічні засади обліку зобов'язань згідно з МСФЗ.....	15
1.3. Облік орендних зобов'язань згідно з МСФЗ 16 «Оренда»	21
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА	
АТ «ФАРМАК».....	28
2.1. Загальна економічна характеристика Товариства.....	28
2.2. Організація обліку зобов'язань на Товаристві.....	36
2.3. Проблеми практичного застосування вимог МСФЗ	
зобов'язань	43
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	49
3.1. Організація внутрішнього контролю на Товаристві.....	49
3.2. Аналітичні процедури щодо фінансово стану та	
платоспроможності Товариства.....	55
3.3. Аудиторські процедури щодо зобов'язань.....	59
ВИСНОВКИ	67
Список використаних джерел	71
Додатки	78

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах нестабільності фінансового середовища, яке обумовлено воєнним вторгнення російської федерації на територію України, особливої ваги набуває питання ефективного управління зобов'язаннями суб'єктів господарювання. Зобов'язання є одним із ключових елементів фінансової звітності, що безпосередньо впливають на структуру капіталу, ліквідність та платоспроможність підприємств. Від правильності їх визнання, оцінки та відображення в обліку залежить достовірність фінансової інформації, на основі якої ухвалюються рішення внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів.

У свою чергу, впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності з одного боку вимагає від підприємств удосконалення методології бухгалтерського обліку зобов'язань, розробки облікової політики, схеми документообороту, професійного судження задля забезпечення прозорості та порівнюваності фінансової інформації, з іншого від аудиторів – розробки відповідних аудиторських процедур.

Дослідженням питань обліку та аудиту зобов'язань присвячено праці відомих науковців України, серед яких слід відзначити Лоханову Н.О., Матюху М.М., Москалюк Г.О., Волчека Р.М., Кузіну Р.В., Шкуліпу Л.В., Примаченка О.Л., Реслер М.В., Климович Д.А., Орлова І., Панічук О.В. та багато інших [5; 12; 14; 39; 40; 41; 46; 53; 54]. Разом з тим, практика засвідчує наявність низки проблем, пов'язаних із застосуванням окремих положень МСФЗ щодо оцінки та розкриття інформації про фінансові зобов'язання, що зумовлює необхідність подальшого науково-методичного опрацювання цього питання.

Дослідження обліку та аудиту фінансових зобов'язань на прикладі АТ «ФАРМАК» є актуальним, оскільки дозволяє виявити особливості застосування вимог МСФЗ у практичній діяльності одного з провідних фармацевтичних підприємств України, визначити проблемні аспекти методології обліку та запропонувати шляхи їх удосконалення.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра є дослідження організаційно-методичних засад обліку, аналізу та аудиту зобов'язань та розробка практичних рекомендації щодо їх поліпшення на АТ «ФАРМАК».

Відповідно до поставленої мети сформульовані такі завдання, спрямовані на її досягнення:

- розглянути дефініцію «зобов'язання» у правовій та обліковій площині, існуючі класифікаційні моделі та види оцінок зобов'язань;
- дослідити методологічні засади обліку МСФЗ щодо зобов'язань та забезпечень;
- розглянути вимоги МСФЗ 16 «Оренда» щодо первісної та подальшої оцінки активів з права користування та орендних зобов'язань;
- отримати розуміння організаційної структури АТ «ФАРМАК» та динаміки основних фінансових показників діяльності у 2022-2024 рока;
- дослідити організацію обліку зобов'язань на Товаристві;
- окреслити проблеми практичного застосування вимог МСФЗ щодо зобов'язань;
- дослідити організацію системи внутрішнього контролю АТ «ФАРМАК»;
- провести аналітичні процедури щодо фінансового стану та платоспроможності Товариства;
- описати можливі аудиторські процедури щодо зобов'язань на різних стадіях аудиту.

Об'єкт дослідження є процес обліку, внутрішнього контролю, аудиту та аналізу фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання України.

Предмет дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних аспектів обліку, аудиту та аналізу фінансових зобов'язань на АТ «ФАРМАК».

Методи дослідження. В процесі підготовки кваліфікаційної роботи було застосовано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних

методів дослідження, що дозволило забезпечити всебічний аналіз проблеми обліку та аудиту фінансових зобов'язань. Зокрема, аналіз і синтез – для виявлення сутності фінансових зобов'язань, структури їх класифікації, визначення взаємозв'язків між обліковими та контрольними процесами; індукція та дедукція – при формуванні узагальнень на основі вивчення окремих фактів господарської діяльності товариства; порівняння – при зіставленні національних і міжнародних вимог щодо визнання, оцінки та розкриття фінансових зобов'язань у звітності; вертикальний і горизонтальний аналіз – для визначення динаміки, структури та тенденцій зміни фінансових зобов'язань; коефіцієнтний аналіз – для обчислення показників фінансової стійкості, ліквідності, тощо; узагальнення – для формування висновків і пропозицій щодо удосконалення методики обліку та аудиту фінансових зобов'язань у сучасних умовах.

Інформаційна база дослідження становить сукупність нормативно-правових, теоретичних, методичних та наукових джерел інформації з теми дослідження, а також фінансової та іншої інформації АТ «ФАРМАК».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань) та 3 додатків. Загальний обсяг роботи становить 150 сторінок. Основний зміст викладено на 70 сторінках. Робота містить 21 таблиць, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

1.1. Сутність, класифікація та оцінка зобов'язань

Зобов'язання є важливим елементом системи фінансових відносин суб'єктів господарювання, оскільки відображають його боргові зобов'язання перед кредиторами, постачальниками, фінансовими установами та іншими контрагентами. Вони забезпечують залучення додаткових ресурсів для фінансування діяльності, водночас формуючи певні ризики, пов'язані з ліквідністю та платоспроможністю суб'єкта господарювання.

Динаміку та структуру власного капіталу, поточних і довгострокових зобов'язань підприємств України у 2022–2024 роках наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Склад та структура довгострокових та поточних фінансових зобов'язань підприємств України у 2022-2024 роках

Показник	2022		2023		2024	
	Тис. грн	%	Тис. грн	%	Тис. грн	%
Власний капітал	3975952532	27,16	4612353998	28,08	5292942296	28,93
Поточні зобов'язання і забезпечення	8713997338	59,46	9625767945	58,54	10619556669	57,99
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1960179518	13,38	2199273411	13,38	2395612089	13,08
Баланс	14654653024	100	16442568885	100	18314157683	100

Джерело: складено автором за матеріалами Державної служби статистики

Як видно з наведених показників табл. 1.1, загальна валюта балансу підприємств зросла з 14 654,7 млрд грн у 2022 році до 18 314,2 млрд грн у 2024 році, тобто на 3 659,5 млрд грн, що, з одного боку, може свідчити про розширення господарського потенціалу суб'єктів господарювання, зумовлене

зростанням як власного, так і залученого капіталу; але, з іншого боку, таке вартісне збільшення зазначених показників може є наслідком негативного впливу інфляційних процесів в умовах війни.

Але при цьому слід відзначити, що частка власного капіталу у загальній структурі пасивів поступово зростала з 27,16 % у 2022 році до 28,93 % у 2024 році, що вказує на покращення фінансової стійкості підприємств та збільшення їхньої автономії від зовнішніх джерел фінансування.

Водночас поточні зобов'язання і забезпечення продовжують залишатися домінуючим елементом джерел формування господарських засобів: їх частка становила 59,46 % у 2022 році, 58,54 % у 2023 році та 57,99 % у 2024 році відповідно. Але, незважаючи на незначне зниження питомої ваги показника, абсолютна сума поточних зобов'язань зросла на 19,4 %, що свідчить про активне використання короткострокових фінансових ресурсів для забезпечення операційної діяльності. Така тенденція відображає залежність підприємств від кредиторської заборгованості та короткострокових позик, але водночас вказує на здатність підтримувати достатній рівень оборотного капіталу.

Довгострокові зобов'язання і забезпечення в аналізованому періоді демонструють помірне зростання з 1 961,1 млрд грн у 2022 році до 2 395,6 млрд грн у 2024 році, однак їх частка у структурі пасиву дещо зменшилася з 13,38 % до 13,08 %. Це може свідчити про обмежені можливості підприємств залучати довгострокові кредити та інвестиції, що частково зумовлено високими фінансовими ризиками, а також умовами війни в Україні.

Загалом, структура зобов'язань підприємств України характеризується переважанням короткострокових джерел фінансування, що формує певні ризики ліквідності, проте водночас дозволяє зберігати гнучкість фінансової політики. Позитивною тенденцією є поступове зростання питомої ваги власного капіталу, що підвищує фінансову незалежність підприємств і сприяє зміцненню їхнього економічного потенціалу.

Надалі проаналізуємо склад та структуру поточних зобов'язань, які були визнанні підприємствами України у 2022-2024 роках.

Таблиця 1.2

Склад та структура поточних фінансових зобов'язань підприємств України
у 2022-2024 роках

Показник	2022		2023		2024	
	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
Короткострокові кредити банків	532213319,5	6,1	503806957,2	5,2	589603059,3	5,6
Доходи майбутніх періодів і відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	108287547,7	1,2	118267439,3	1,2	142933469,5	1,3
Інші поточні зобов'язання	3569380391	41,0	3973569367	41,3	4298071663	40,5
Поточна кредиторська заборгованість	4374849829	50,2	4869506011	50,6	5385372767	50,7
Поточні забезпечення	129266251	1,5	160618170	1,7	203575711	1,9
Поточні зобов'язання і забезпечення	8713997338	100	9625767945	100	10619556669	100

Джерело: складено автором за матеріалами Державної служби статистики

Як ми можемо побачити за даними табл. 1.2, упродовж 2022–2024 років структура поточних фінансових зобов'язань підприємств України не зазнала суттєвих змін, але при цьому спостерігається вартісне збільшення показника, що, як було нами зазначено вище, скоріш за все обумовлено впливом інфляційних процесів та знеціненням національної валюти України.

Структурний аналіз показує, що поточна кредиторська заборгованість займає найбільшу питому вагу у складі поточних зобов'язань за весь період дослідження, а саме біля 50 %. Така тенденція свідчить про стабільне домінування короткострокових розрахунків із контрагентами у загальному обсязі фінансових зобов'язань, що є характерним для українських підприємств у період економічної нестабільності.

Другу за значимістю групу становлять інші поточні зобов'язання, частка яких коливалася в межах 41,0-40,5 %.

Частка короткострокових кредитів банків у структурі зобов'язань протягом аналізованого періоду залишалася відносно сталою, а саме у межах 5,2-6,1 %, при цьому їх абсолютне значення зазнає падіння в 2023, та зростання у 2024 році.

Поточні забезпечення мали несуттєву частку в зобов'язаннях підприємстві, який майже не зазнав структурних зрушень, але, як і всі показники, збільшився у грошовому вимірнику, що може свідчити про зростання майбутніх витрат підприємств, зокрема щодо виплат персоналу (резерву на оплату відпусток) через збільшення розміру мінімальної заробітної плати за аналізований період та інших факторів.

Доходи майбутніх періодів і відстрочені комісійні доходи від перестраховиків становлять найменшу частку поточних зобов'язань 1,2%-1,3%, але показник зазнає поступового збільшення.

Отже, у 2022-2024 роках структура поточних фінансових зобов'язань українських підприємств характеризується стабільністю із незначними коливаннями у питомій вазі окремих складових. Домінуючу роль відіграють кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання, які разом формують понад 90 % загального обсягу короткострокових фінансових зобов'язань. Зростання загальної суми поточних зобов'язань може свідчити про підвищення обсягів господарської діяльності підприємств, що водночас вимагає посилення контролю за ліквідністю та платоспроможністю.

Надалі розглянемо сутність та класифікацію зобов'язань у економічному та правовому аспектах.

Правові засади визначення зобов'язань наводяться у Цивільному кодексі України, який є підґрунтям господарських відносин суб'єктів господарювання.

Так, Цивільний кодекс України визначає основи зобов'язального права, а саме: визначення зобов'язання та його сторін, зміну сторін, виконання

зобов'язання, надання забезпечення виконання зобов'язання та процедуру припинення зобов'язання [52].

Так, відповідно до статті 509 Цивільного кодексу України зобов'язання як правовідношення, у яких боржник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію, а кредитор має право її вимагати [52].

Кодекс визначає такі класифікаційні ознаки зобов'язань (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікаційні ознаки зобов'язань відповідно до ЦКУ

Класифікаційна ознака	Вид
01	02
За підставами виникнення	Договірні
	Недоговірні (односторонні правочини, деліктні зобов'язання, безпідставне збагачення, публічна обіцянка)
За змістом (характером виконання)	Майнові (передача майна, грошових коштів)
	Немайнові (послуги, роботи)
За суб'єктним складом	Одноособові (один боржник і кредитор)
	Множинні (часткові, солідарні, акцесорні)
За способом задоволення інтересу кредитора	Грошові
	Реальні (передача майна, виконання роботи, купля-продаж, підряд, послуги)
За юридичною спрямованістю	Основні зобов'язання
	Забезпечувальні (акцесорні): неустойка, порука, гарантія, застава.
За подільністю виконання	Подільні (виконуються частинами, якщо не заборонено законом або договором)
	Неподільні (не можуть бути виконанні частинами).
За предметом	Передача речей
	Виконання робіт
	Надання послуг
	Грошові зобов'язання
	Утримання від дій (негативне зобов'язання)

Продовження табл. 1.3

01	02
За строком виконання	Строкові (виконання у встановлений строк)
	Безстрокові(виконання на вимогу кредитора)
За характером волевиявлення	Добровільні (за волею сторін)
	Примусові (виникають незалежно від волі сторін): делікти, безпідставне збагачення, рятування майна та інші випадки

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [52]

Визначення зобов'язань у сфері бухгалтерського обліку наводиться у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 року, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», НП(С)БО 11 «Зобов'язання», НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» тощо [48; 34; 35; 36; 37].

Так, відповідно до НП(С)БО 1 та НП(С)БО 11 основними критеріями визнання зобов'язань як заборгованості виступають: виникнення в результаті минулих подій; погашення в майбутньому; подальше зменшення економічних ресурсів суб'єкта господарювання [34; 35].

З іншого боку, якщо ми звернемося до НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти», то стандарт оперує поняттям «фінансові зобов'язання» (рис. 1.1).

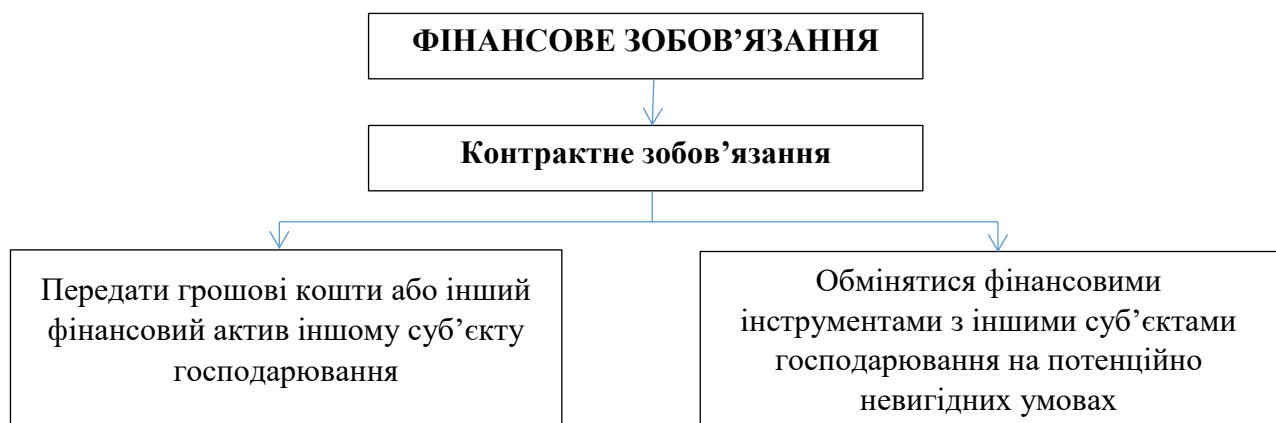

Рис. 1.1 Визначення фінансових зобов'язань згідно з НП(С)БО 11

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [35].

НП(С)БО 11 також наводить визначення фінансового зобов'язання, призначеного для продажу, сутність якого полягає у випуску такого інструмента з подальшим його продажем задля отримання прибутків/збитків від коливань його вартості [35].

Надалі розглянемо класифікаційні моделі зобов'язань, які представлені у нормативній та науковій літературі (рис. 1.2).

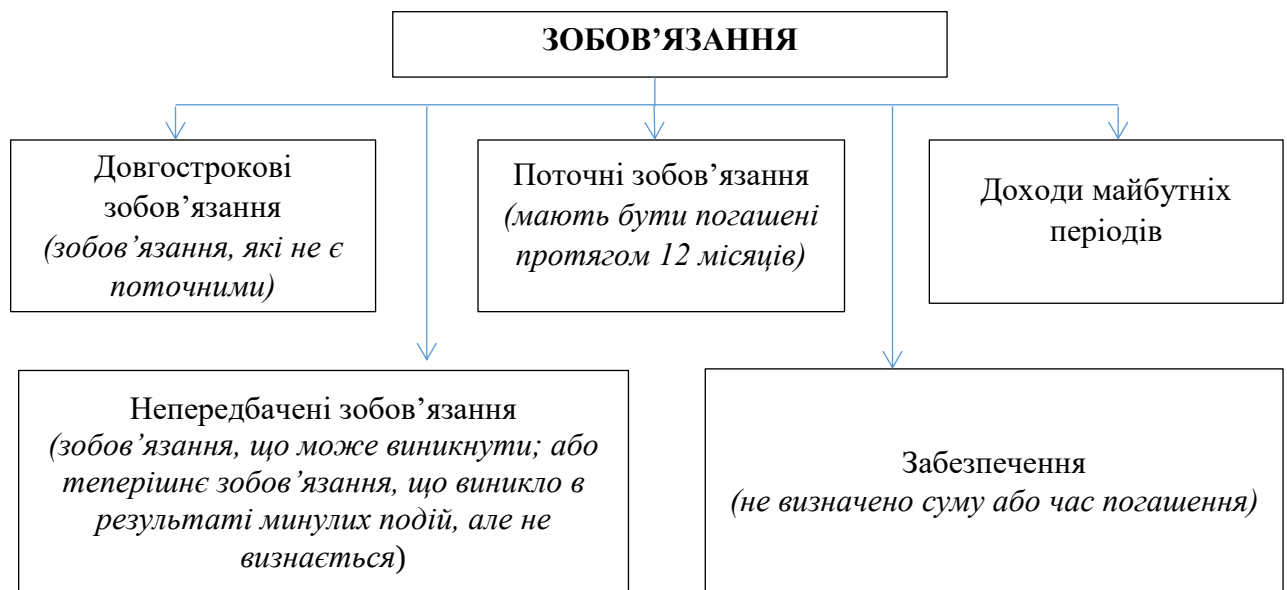

Рис. 1.2 Класифікація зобов'язань згідно з НП(С)БО 11

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [35].

Достатньо розгалуженою є запропонована Матюхою М.М. класифікаційна модель зобов'язань в контексті організації обліку [14]. Автором до основи моделі було покладено принцип періодизації кредиторської заборгованості у розрізі доменів, видів та форм. Зазначена класифікаційна модель надає змогу підвищити рівень ефективності внутрішнього контролю за зобов'язаннями та слугувати основою для розробки облікової політики суб'єкта господарювання (рис. 1.3).

Оцінка таких зобов'язань здійснюється відповідно до національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, що забезпечує достовірність фінансової звітності. У цьому пункті роботи нами буде розглянуто види оцінок, які визначено національними стандартами обліку (рис. 1.4).

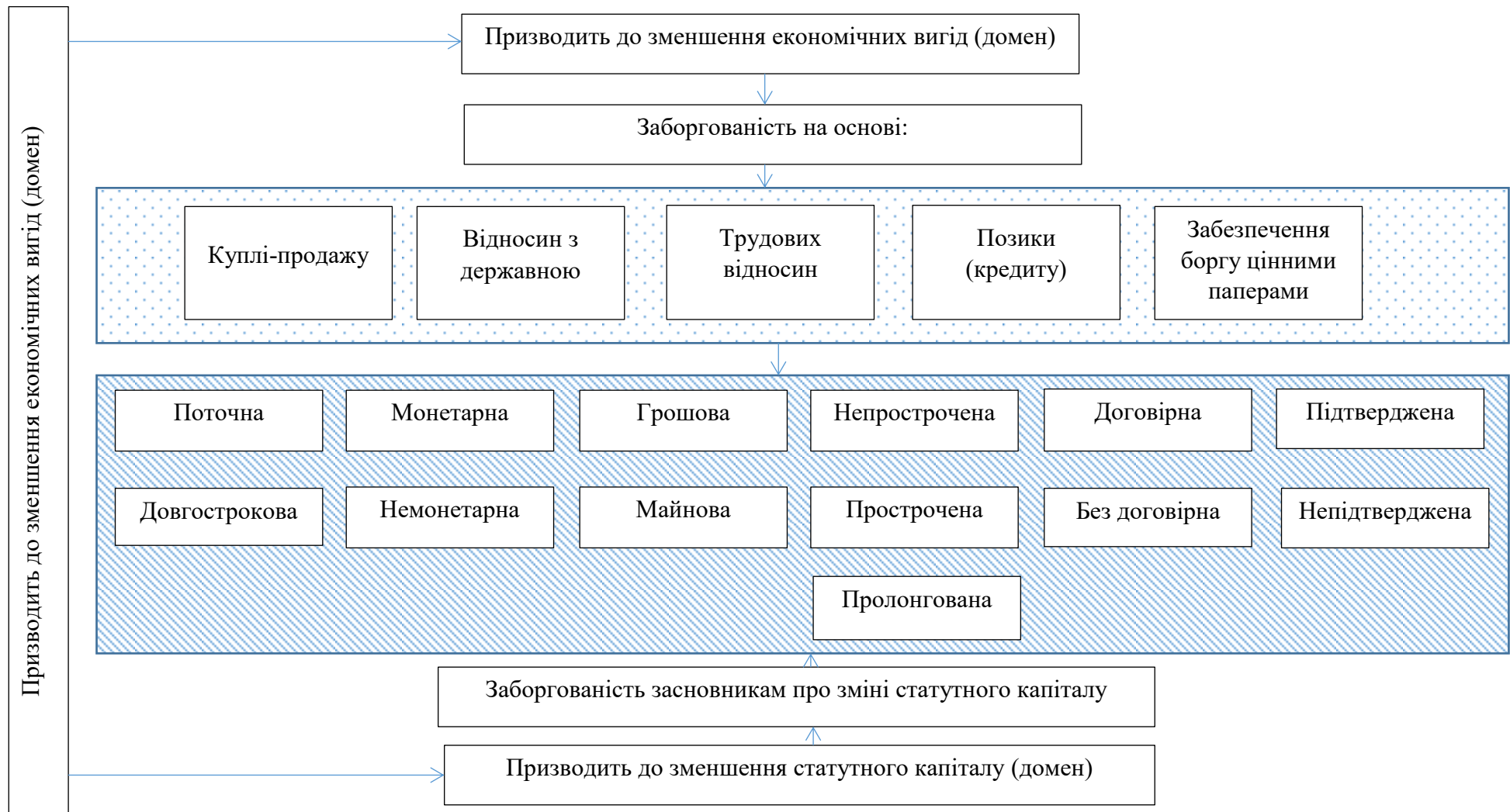

Рис. 1.3 Класифікаційна модель зобов'язань за Матюхою М.М.

Джерело: складено автором на матеріалами [14]

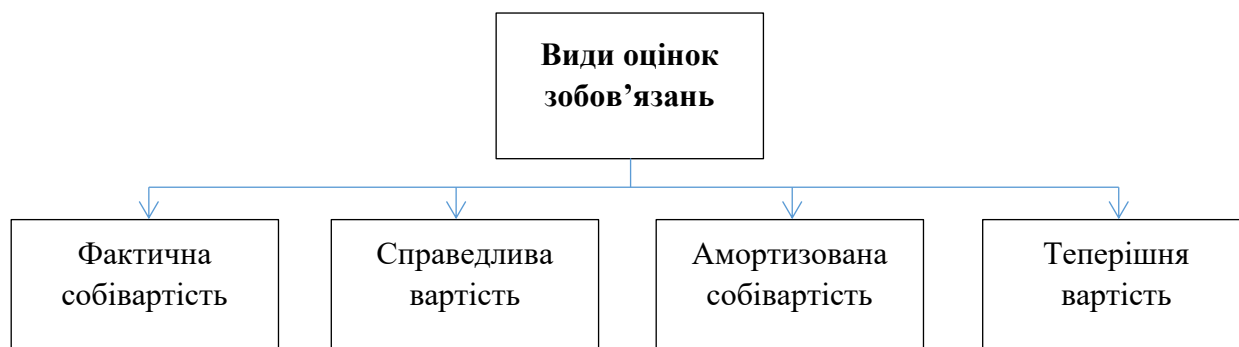

Рис. 1.4 Види оцінок зобов'язань

Джерело: складено автором на матеріалами [35; 36]

Первісна оцінка зобов'язань здійснюється на момент їх виникнення та проводиться за фактичною вартістю, тобто за сумою грошових коштів, яку суб'єкт господарювання очікує сплатити для погашення боргу.

Подальша оцінка зобов'язань здійснюється на дату складання балансу для поточних зобов'язань за сумою їх погашення, тобто за сумою, яку підприємство повинно сплатити; а для довгострокових зобов'язань – за теперішньою вартістю майбутніх платежів.

Особливу увагу приділено оцінці забезпечень, що формуються під майбутні витрати підприємства, наприклад, резервів під виплату відпусток або гарантійних зобов'язань. Згідно з вимогами НП(С)БО 11 забезпечення визнаються та оцінюються за найкращою оцінкою суми, необхідної для погашення зобов'язання на дату балансу [35]. При цьому оцінка здійснюється на основі професійного судження та достовірних прогнозів майбутніх витрат.

Отже, зобов'язання є вагомим елементом фінансової звітності, відображаючи його поточні та майбутні зобов'язання перед кредиторами, працівниками та іншими сторонами. Класифікаційні моделі зобов'язань визначено на нормативному рівні, а також здійснюється їх постійних розвиток з метою покращення аналітичних якостей обліку. Оцінка зобов'язань здійснюється на етапі визнання та на дату фінансової звітності. Такий підхід забезпечує достовірність і повноту фінансової звітності та сприяє об'єктивному відображенню фінансового стану підприємства.

1.2 Методологічні засади обліку зобов'язань згідно з МСФЗ

Підґрунтям визнання зобов'язань виступає Концептуальна основа фінансової звітності 2018 року [11]. Зазначений документ наводить визначення основних елементів фінансової звітності, зокрема зобов'язань.

Так, зобов'язаннями є «теперішній обов'язок підприємства передати економічний ресурс внаслідок минулих подій» [11]. При цьому, для визнання зобов'язання у фінансовій звітності має бути дотримано три критерія: існування обов'язку (існування дії або відповідальності, якої підприємство не може уникнути); передавання економічного ресурсу (сплата грошових коштів, доставка ТМЦ, здійснення обміну ресурсами на несприятливих умовах, передання ресурсів за певних умов, випуск фінансового інструменту, тощо); та теперішнє існування обов'язку як наслідку минулих подій.

У свою чергу, зобов'язання, та зокрема фінансові зобов'язання, регулюється низкою Міжнародних стандартів фінансової звітності, які визначають різні аспекти порядку визнання, оцінки класифікації, зменшення корисності та розкриття інформації у фінансовій звітності, яка складається на основі МСФЗ (концептуальна основа достовірного подання). Основні стандарти та сферу їх регулювання узагальнено нами в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Регулювання фінансових зобов'язань у межах міжнародних стандартів

МСФЗ/МСБО	Питання регулювання
01	02
МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»	Регулює питання, пов'язані з класифікацією, відображенням і поданням фінансових інструментів у фінансовій звітності підприємства. Основна мета стандарту забезпечити правильне розмежування між фінансовими активами, фінансовими зобов'язаннями та інструментами власного капіталу, а також надати користувачам звітності достовірну інформацію про структуру фінансових зобов'язань підприємства.

Продовження табл. 1.4

01	02
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»	Регулює питання, пов'язані з розкриттям у фінансовій звітності повної, достовірної та зрозумілої інформації про фінансові інструменти, якими володіє або користується підприємство. Основна мета стандарту надати користувачам звітності можливість оцінити, як фінансові інструменти впливають на фінансовий стан, результати діяльності та ризики підприємства.
МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	Основний стандарт, регулює комплекс питань, пов'язаних із визнанням, класифікацією, оцінкою, зменшенням корисності і обліком хеджування фінансових інструментів. Цей стандарт замінив попередній МСБО 39 і спростив підхід до обліку фінансових активів і зобов'язань, зробивши його більш узгодженим із економічною суттю операцій.

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [15; 18; 19]

Також можна зазначити й інші стандарти, зокрема: МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», який наводить вимоги щодо подання руху грошових коштів, тобто погашення зобов'язань, за видами діяльності; МСБО 12 «Податки на прибуток» – визнання поточних та відстрочених податкових зобов'язань; МСБО 19 «Виплати працівникам» – питань зобов'язань перед працівниками, актуарних розрахунків, тощо; МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» – питання перерахунку валютних зобов'язань на звітну дату та порядок відображення курсових різниць; МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», який охоплює інші види зобов'язань; МСФЗ 16 «Оренда» – питання визнання, оцінки та розкриття інформації щодо орендних зобов'язань орендаря щодо сплати орендних платежів; та інші [24; 21; 22; 23; 16; 20]. У нашому дослідженні розглянемо саме сутність фінансових зобов'язань та забезпечень. Питання орендних зобов'язань буде розглянуто нами в наступному пункті нашої роботи.

Трактування дефініції фінансового зобов'язання наведено в МСБО 32.

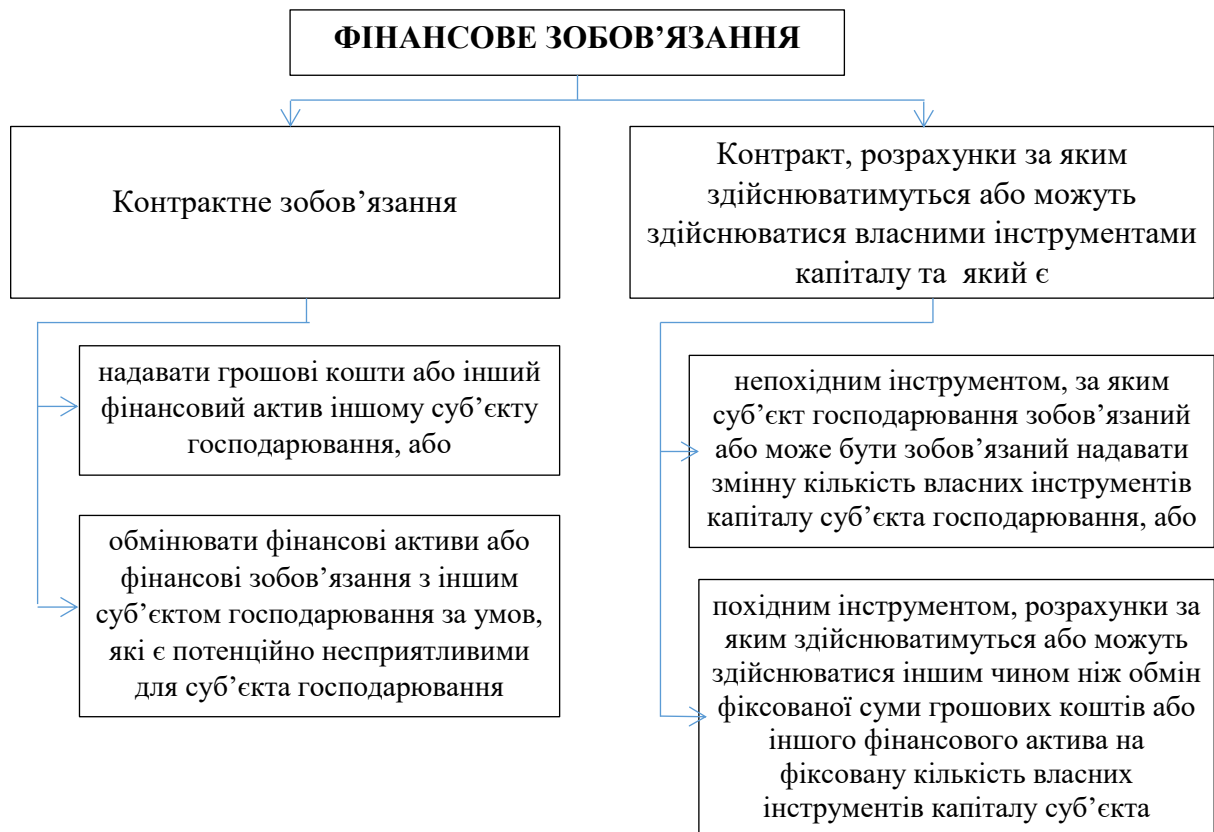

Рис. 1.5 Визначення фінансових зобов'язань згідно з МСФЗ

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [17].

МСФЗ 9 передбачає такі моделі оцінки фінансових зобов'язань (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Моделі оцінки фінансових зобов'язань

Вид фінансового зобов'язання	Модель оцінки
Всі фінансові зобов'язання за виключенням:	Амортизована вартість
Фінансові зобов'язання, призначені для торгівлі, включаючи похідні фінансові інструменти.	Справедлива вартість з відображенням змін через прибутки та збитки
Фінансові інструменти, які підприємство на власний розсуд класифікувала до категорії, що оцінюється за справедливою вартістю через прибутки/збитки при їх первісному визнанні.	
Умовне відшкодування, визнане покупцем в результаті об'єднання бізнесу.	
Якщо фінансовий інструмент віднесено до категорії «справедлива вартість через прибутки/збитки», то коливання, пов'язане зі зміною кредитного ризику боржника, визнається в іншому сукупному доході	Справедлива вартість через інший сукупний дохід

Припинення визнання фінансових зобов'язань відбувається у разі виконання або анулювання фінансового зобов'язання, або у разі якщо сплив термін його виконання.

На особливу увагу заслуговує питання модифікації фінансових інструментів, а саме фінансових зобов'язань.

Модифікація передбачає зміну первісних умов договору, а саме: перегляд строків повернення (відстрочка повернення), погашення і майже одночасне надання, перегляд графіку платежів, зміна ставки по фінансовому інструменту, тощо.

При цьому на порядок відображення модифікації фінансових інструментів впливає ступінь впливу модифікації на грошові потоки, зокрема чи буде така модифікація суттєвою чи несуттєвою. З цього питання у п. Б3.3.6 МСФЗ 9 зазначається, що умови вважаються суттєво різними, якщо дисконтована теперішня вартість грошових потоків на переглянутих умовах, з урахуванням будь-яких сплачених комісій, та дисконтовані за первісною ефективною ставкою відсотка, відхиляються на 10% від дисконтованої теперішньої вартості залишкових грошових потоків за первісним фінансовим зобов'язанням.

Тобто, у разі якщо таке відхилення буде менше 10%, то така модифікація буде вважатися несуттєвою. В обліку це буде відображено шляхом коригування фінансового інструменту або його заміни (списали старий, визнали новий інструмент). У разі якщо це буде суттєвою модифікацією, то вона виражається шляхом заміни фінансового інструмента.

Тобто, алгоритм обліку суттєвої модифікації є таким:

- 1) Припинення визнання існуючого інструменту;
- 2) Визнання нового або модифікованого зобов'язання за справедливою вартістю;
- 3) Розрахунок різниці між балансовою вартістю зобов'язань до модифікації і теперішньою вартістю грошових потоків по модифікованому зобов'язанню за первісною ефективною ставкою;

- 4) Визнання прибутків/збитків, які визначено на попередньому кроці;
- 5) Розрахунок нової ефективної процентної ставки за модифікованим зобов'язанням.

У свою чергу алгоритм обліку несуттєвої модифікації виглядає наступним чином:

- 1) Розрахунок величини модифікованого зобов'язання шляхом дисконтування модифікованих грошових потоків (без урахування комісій) за первісною ефективною ставкою;
- 2) Коригування балансової вартості зобов'язання з визнаннях доходу або витрат від модифікації на суму різниці між балансовою вартістю і сумою отриманою на першому кроці;
- 3) Коригування балансової вартості величини зобов'язання на величину комісійної винагороди та понесених витрат;
- 4) Перерахунок ефективної процентної ставки на дату модифікації.

Для цілей оподаткування витрати та доходи які виникають за результатами модифікації фінансових інструментів не мають податкових різниць, тобто включаються до бази оподаткування за даними бухгалтерського обліку.

Наділі розглянемо вимоги МСФЗ 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» (далі – МСБО 37) щодо визнання забезпечень та умовних зобов'язань [16].

Так, відповідно до стандарту суб'єкти господарювання можуть створювати наступні види забезпечень: виведення активів із експлуатації, обтяжливі контракти, реструктуризація, судові процеси та штрафи, гарантійні забезпечення, природоохоронні заходи тощо.

Серед основних правил обліку забезпечень слід визнати: існування юридичних та конклюдентних зобов'язань; більшість забезпечень визнаються за дебетом витрат і лише окремі – за дебетом активів (наприклад, забезпечення на виведення із експлуатації основних засобів); дисконтування забезпечень відображається в прибутках та збитках періоду; необхідність проведення

регулярної інвентаризації забезпечень в частині оцінки зміни обставин та наявності нової інформації, що може свідчити про зміну оцінки; цільове використання забезпечень та інші.

Грунтовні дослідження питань визнання умовних зобов'язань, їх відображення та розкриття у фінансовій звітності відповідно до вимог МСБО 37 наведено в праці Орлова І. [39]. Зокрема, автором було узагальнено критерії розмежування забезпечень та умовних зобов'язань на підставі ймовірності настання події, що обумовила їх настання (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Визнання забезпечень та умовних зобов'язань

Показник	Ймовірність події			
	Майже безсумнівна ймовірність	Дуже висока ймовірність	Низька ймовірність	Дуже низька ймовірність
Вид зобов'язання	Забезпечення	Забезпечення	Умовне зобов'язання	X
Відображення на рахунках	Балансові рахунки	Балансові рахунки	Позабалансові рахунки	X
Розкриття інформації у Звіті про фінансовий стан	Подається інформація про суми забезпечень та їх розподіл за строками погашення		Не подається	X
Розкриття інформації у примітках до фінансової звітності	Розкривається інформація відповідно до вимог МСБО 37		Розкривається стисла інформація про сутність умовного зобов'язання	X

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [39]

Критерії визнання зобов'язань, забезпечень та умовних зобов'язань узагальнено в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Критерії визнання зобов'язань, забезпечень та умовних зобов'язань

Критерій	Зобов'язання	Забезпечення	Умовні зобов'язання
01	02	03	04
Існування зобов'язання, що виникло в результаті минулих подій	Так	Так	Ні
Ймовірність вибуття ресурсів	Так	Так	Ні

Продовження табл. 1.7

01	02	03	04
Можливість надійної оцінки на звітну дату	Так	Так (виходячи з обґрунтованих припущень)	Ні
Рахунки для відображення	Балансові	Балансові	Позабалансові
Подання та розкриття інформації	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати (витрати при визнанні зобов'язання), Примітки	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати (витрати на створення забезпечення), Примітки	Примітки

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [39]

Отже, підсумовуючи результати цього етапу дослідження можна зазначити, що Методологічні засади обліку зобов'язань згідно з МСФЗ базуються на принципах достовірності, обачності та превалювання сутності над формою. Визнання зобов'язань здійснюється за наявності поточного обов'язку, що виник унаслідок минулих подій і зумовить відтік економічних вигід. Оцінка проводиться за справедливою вартістю або амортизованою собівартістю, а модифікація фінансових зобов'язань регулюється МСФЗ 9 та передбачає переоцінку умов і відображення відповідних прибутків або збитків. Облік забезпечень вимагає їх створення при наявності ймовірного зобов'язання з достовірною оцінкою та подальшого перегляду. Дотримання цих принципів забезпечує достовірне подання фінансової звітності.

1.3 Облік орендних зобов'язань відповідно до МСФЗ 16 «Оренда»

У цьому пункті роботи розглянемо особливості орендних операції з боку орендаря відповідно до вимог МСФЗ 16 «Оренда» (далі – МСФЗ 16), який встановлює принципи визнання, подання та розкриття операцій за договорами оренди [20].

Перш за все слід зазначити, критерії, відповідно до яких договори оренди будуть визнаватися орендою згідно з МСФЗ 16. Так, договором оренди

вважається договір, який передає право контролювати використання ідентифікованого активу протягом певного періоду часу на плату. Тобто, основними критеріями визнання договору оренди є:

- Актив, який передається за договором оренди, є ідентифікованим;
- Орендарю передається право отримувати практично всі економічні вигоди від використання активу;
- Орендар має право визначати спосіб використання активу;
- Користування активом є платним;
- Орендодавець має право на заміну активу з метою його ремонту або огляду;
- Термін користування активом є визначеним.

Таким чином, у разі дотримання всіх зазначених критеріїв, договір оренди буде визнаватися орендою відповідно до вимог МСФЗ 16.

При цьому слід відзначити, що підприємство може скористатися звільненням від визнання оренди, у разі якщо актив, який отримано в оренду є активом з низькою вартістю, або строк оренди не перевищує 12 місяців. У разі застосування такого звільнення суб'єктом господарювання, таке його рішення має бути розкрито в примітках до фінансової звітності та зафіксовано в обліковій політиці.

Також винятками застосування МСФЗ 16 виступають: розвідка або використання не відновлювальних корисних копалин, біологічні активи, концесійні угоди та ліцензії на об'єкти інтелектуальної власності. Адже такі об'єкти обліку підпадають під регулювання інших стандартів.

У разі визнання договору оренди, орендар має визнати в Звіті про фінансовий стан актив з права користування та орендне зобов'язання. У нашому дослідженні нами буде розглянуто саме питання оцінки орендного зобов'язання.

На дату початку оренди, тобто коли об'єкт передано орендарю, орендар визнає орендне зобов'язання за теперішньою вартістю ще не сплачених орендних платежів. Зокрема, орендні платежі, які включаються в оцінки орендного зобов'язання включають: фіксовані орендні платежі, зміні орендні

платежі, гарантії ліквідаційної вартості, ціни виконання можливості придбання та штрафи за довгострокове припинення договору оренди.

Для визначення теперішньої вартості мінімальних орендних платежів застосовують ставку дисконтування у якості якої може застосуватися:

- припустима ставка відсотка в оренді, якщо її можна легко визначити;
- ставка додаткових запозичень, у разі неможливості легко визначити припустиму ставку відсотка;
- статистична інформація Національного банку України про кредитні ставки по запозиченнях.

При цьому слід відзначити, що підхід до визначення ставки дисконтування для розрахунку теперішньої вартості орендного зобов'язання слід прописати в обліковій політиці підприємства.

Після первісного визнання орендні зобов'язання оцінюються за амортизованою вартістю з використанням методу ефективної ставки відсотку. Для розрахунку амортизованої вартості орендного зобов'язання використовують таблицю наступного зразка (табл. 1.8). При цьому форма таблиці може змінюватися залежно від того, коли здійснюється орендний платіж (на початку чи в кінці звітної періоду).

Таблиця 1.8

Формат таблиці визначення вартості орендного зобов'язання

Дата	Сума зобов'язань на початок, грн	Орендний платіж за договором, грн.	Фінансові витрати, грн	Погашення зобов'язання, грн	Сума зобов'язань на кінець, грн
....				...	

Джерело: узагальнено автором

Слід відзначити, для облікового відображення орендних операцій в бухгалтерському обліку суб'єктам господарства слід доопрацювати свій робочий план рахунків, адже план рахунків, який затверджений Наказом

Міністерства фінансів України наказом №281 [42], не містить рахунків для відображення зазначених операцій згідно з МСФЗ 16.

Порядок облікового відображення активів з права користування та орендних зобов'язань було нами розглянуто на прикладі АТ «ФАРМАК» у пункті 2.2 кваліфікаційної роботи.

На особливу увагу також заслуговую питання модифікації договорів оренди, які пов'язані зі зміною обсягу оренди або плати за оренду. Залежно від сутності модифікації договору оренди, такі зміни відображаються як окремий (новий) договір оренди, або зміни існуючого активу з права користування та орендного зобов'язання (рис. 1.6).

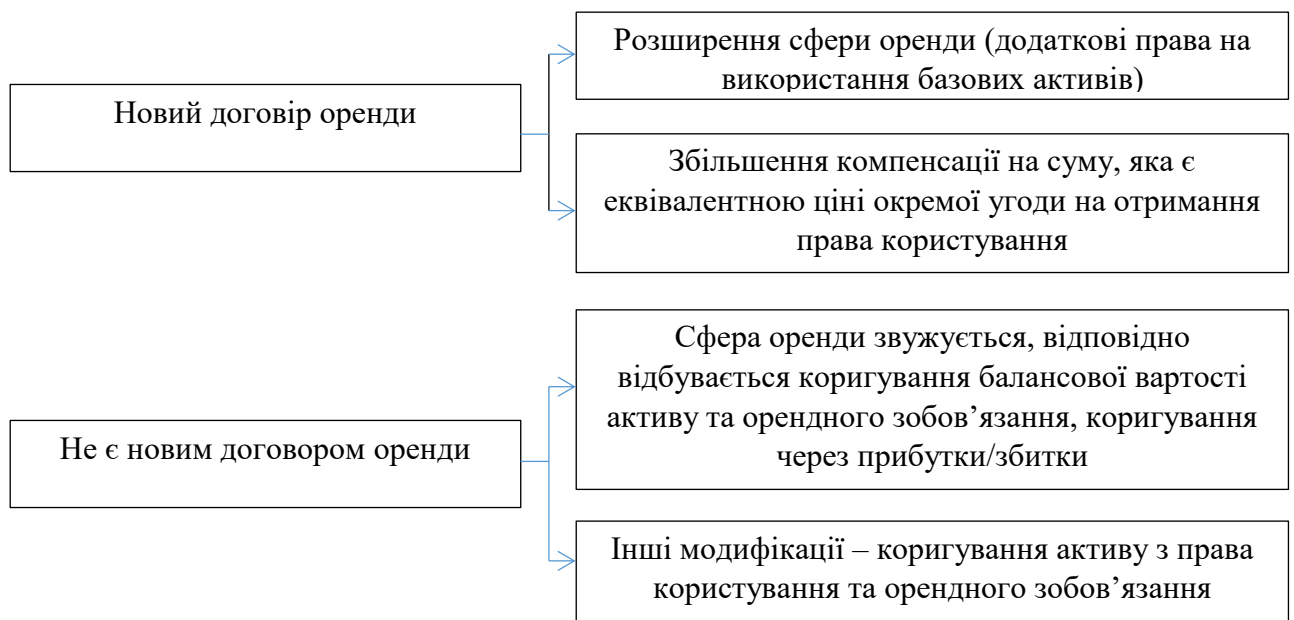

Рис. 1.6 Модифікація договорів оренди відповідно до МСФЗ 16

Джерело: складено автором за матеріалами [20]

Відповідно до вимог МСФЗ 16 у фінансовій звітності активи з права користування мають подаватися окремо від інших необоротних активів, або, у разі включення їх до складі інших активів (основних засобів або нематеріальних активів), має бути відповідне розкритті у примітках до фінансової звітності.

У Звіті про фінансові результати окремо мають подаватися проценти за орендними зобов'язаннями (фінансові витрати); зміні орендні платежі, які не були включені до орендного зобов'язання, амортизація активів з права користування та збитки від зменшення корисності зазначених активів.

Окремого розкриття оплата складових орендних платежів потребує у Звіті про рух грошових коштів, а саме у складі руху грошових коштів від операційної діяльності наводяться короткострокові та змінні орендні платежі, які не були включені до складу орендного зобов'язання, а також платежі за малоцінною орендою; у складі руху коштів від фінансової діяльності – оплата основної частини орендного зобов'язання та відсотків.

Наразі звернемося до питання оподаткування операцій з активами з права користування та орендних зобов'язань.

Як було зазначено вище, відповідно до вимог МСФЗ 16 суб'єкти господарювання мають відображати активи з права користування в тій статті фінансової звітності, до якої би було включено цей актив, якщо б він належав підприємству. Тобто, у більшості випадків це будуть об'єкти основних засобів або нематеріальних активів.

Виходячи з цього впливає питання чи виникають податкові різниці, які визначені статтею 138 Податкового кодексу України (далі – ПКУ), щодо об'єктів активів з права користування. Зокрема різниці за амортизацією, переоцінкою та зменшенням / відновленням корисності, вибуттям тощо [43].

У цьому контексті є пряма норма ПКУ, а саме пункт 138.4, який зазначає, що різниці визначені статтею 138 не використовуються до активів з права користування. Тобто, сума балансової вартості на початок та кінець звітного періоду, сума нарахованої амортизації за такими активи не включається до додатка АМ податкової декларації з податку на прибуток. Відповідно, суми нарахованої амортизації не включаються до рядків 1.1.1 та 1.2.1 АМ Додатку РІ до декларації. Тобто, суми нарахованих витрат за активами з права користування (витрати з амортизації та фінансові витрати) відразу включаються до фінансового результату до оподаткування, який зазначається у рядку 02 Декларації з податку на прибуток підприємств.

Але є питання щодо фінансових витрат, на які потрібно звернути увагу. У цьому контексті можлива різниця за процентами за борговими зобов'язаннями, яка виникає у платника податку відповідно до статті 140 ПКУ. Зокрема, стаття 140.1 зазначає, що «під борговими зобов'язаннями слід розуміти зобов'язання за кредитами, позиками, депозитами, операціями РЕПО, зобов'язання за договорами фінансового лізингу та іншими запозиченнями» [43].

Відповідно у статті 140.2 ПКУ зазначено, що для суб'єкта господарювання, у якого сума боргових зобов'язань, які визначено у статті 140.1, що виникли з операціями з нерезидентами, перевищую суму власного капіталу більше ніж у 3,5 рази, фінансовий результат до оподаткування підлягає збільшенню на суму відсотків, нарахованих за такими борговими зобов'язаннями (крім тих, що капіталізуються), якщо розмір таких відсотків перевищує 30 % розрахункового показника об'єкта оподаткування податком за відповідний звітний період, збільшеного на суму фінансових витрат і амортизаційних відрахувань за даними звітності того ж періоду.

У цьому випадку за такими фінансовими витратами можливі податкові різниці, які будуть відображені в рядках 3.1.1 та 3.2.1 Декларації.

Отже, облік орендних зобов'язань за МСФЗ 16 «Оренда» передбачає визнання оренди як фінансового зобов'язання та одночасно права користування активом. Такий підхід забезпечує достовірніше відображення фінансового стану підприємства, підвищує прозорість і порівнянність звітності, а також сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень щодо використання орендованих активів та виробничих потужностей суб'єктів господарювання.

Висновки до розділу 1

У результаті опрацювання теоретичних аспектів обліку зобов'язань зроблено такі висновки:

1. На підставі проведеного аналізу складу та структури довгострокових та поточних зобов'язань підприємств України зроблено висновок, що структура зобов'язань підприємств України характеризується переважанням короткострокових джерел фінансування (поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги), що формує певні ризики ліквідності, проте водночас дозволяє зберігати гнучкість фінансової політики.

2. Розглянуто сутність дефініції «зобов'язання» у правовому та обліковому аспектах, та існуючі класифікаційні моделі, які визначено у нормативному полі та академічній літературі.

3. Проаналізовано методологічні засади обліку зобов'язань згідно з МСФЗ, які ґрунтуються на принципах достовірного подання.

4. Визначено порядок визнання, оцінки та модифікації фінансових зобов'язань відповідно до вимог МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», що забезпечує об'єктивне відображення їх вартості у фінансовій звітності.

5. Розкрито особливості обліку забезпечень відповідно до МСБО 37, зокрема умови їх створення, оцінки та періодичного перегляду.

6. Проаналізовано вимоги МСФЗ 16 щодо відображення орендних зобов'язань, що сприяє підвищенню прозорості та повноти подання інформації про орендні операції у звітності підприємства.

У цілому, узагальнення теоретичних аспектів дозволило сформулювати цілісне уявлення про систему обліку зобов'язань у контексті національних та міжнародних стандартів фінансової звітності.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА АТ «ФАРМАК»

2.1 Загальна економічна характеристика Товариства

Практичні аспекти організації обліку зобов'язань було досліджено на база облікової та звітної інформації АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ФАРМАК» (далі – АТ «ФАРМАК») Основною діяльністю Товариства є виробництво та реалізація лікарських препаратів на території України та більш ніж 20 зарубіжних країн, зокрема країн Центральної Азії (Узбекистан, Казахстан, тощо).

Основні відомості про АТ «ФАРМАК» наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні відомості про АТ «ФАРМАК»

№	Показники	Відомості
1	Повне найменування	АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ФАРМАК»
2	Код ЄДРПОУ	00481198
3	Дата проведення державної реєстрації	27.06.1994 (31 рік 4 місяці)
4	Місцезнаходження	Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, буд. 63
5	Статутний капітал	36 366 000,00 грн, що становить 7 273 200 розміщених простих іменних акцій, номінальною вартістю 5,0 грн.
6	Середня кількість працівників (станом на 31.12.2024)	2 733 особи
7	Основний вид діяльності	21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів (основний)
8	Директор	Костюк В.Г.
9	Кінцевий бенефіціарний власник	Жебровська Ф.І.
10	Веб-сайт	www.farmak.ua

Джерело: складено автором за матеріалами (Додаток Б)

АТ «ФАРМАК» було створено у 1994 році на базі Київського хіміко-фармацевтичного заводу ім. Ломоносова шляхом перетворення акціонерного товариства «Фірма Фармак» відповідно до рішення загальних зборів трудового колективу (Протокол №13 від 17.02.1994 р.).

Структура власності АТ «ФАРМАК» представлена на рис. 2.1.

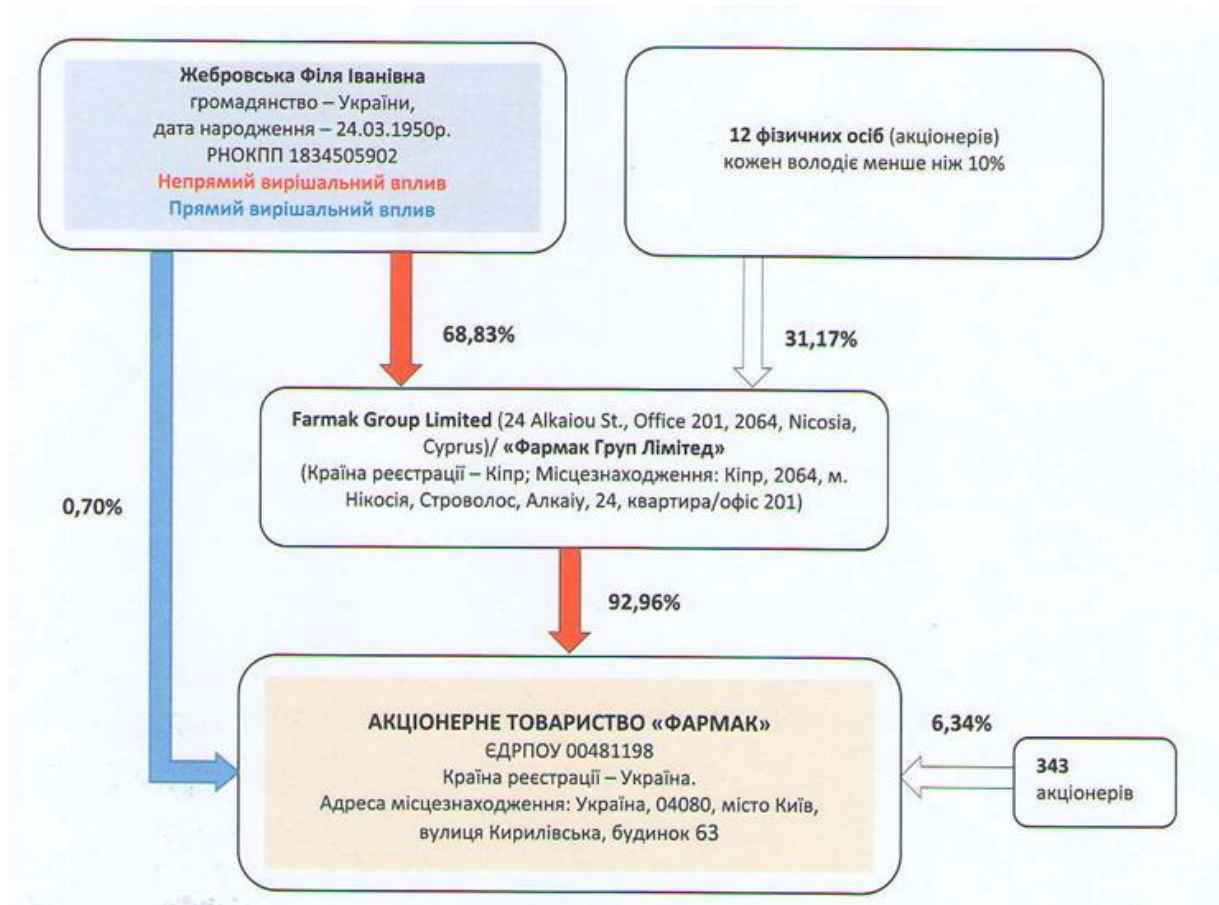

Рис. 2.1 Структура власності Товариства

Джерело: побудовано автором за матеріалами підприємства [51]

Товариство має дворівневу структуру управління до складу якої входять (рис. 2.2):

- 1) Загальні збори акціонерів – вищий органі Товариства;
 - 2) Наглядова рада – орган, відповідальний за здійснення нагляду, який здійснює функції контролю за роботою Виконавчого органу Товариства та інших керівників Товариства (у т.ч. підрозділів внутрішнього аудиту).
- Відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX від

27.07.2022 року та Статуту Товариства Наглядова рада може утворювати постійні чи тимчасові комітети з числа її членів для вивчення та підготовки питань, які входять до компетенції Наглядової ради. Згідно з зазначених вимог Товариством було утворені такі постійні комітети у складі Наглядової ради: комітет з питань аудиту, комітет з питань розвитку і маркетингу, комітет з питань інвестицій та науки, комітет з питань призначень і винагород [50; 45].

Комітети виконують свої обов'язки відповідно до свого предмету віддання та доповідають Наглядовій раді про результати своєї діяльності. Більш детально обов'язки комітету з питань аудиту нами буде розглянуто в пункті 3.1 кваліфікаційної роботи.

3) Генеральний директор – одноосібний Виконавчий орган Товариства, який здійснює функції безпосередньо управління поточною (операційною) діяльністю Товариства.

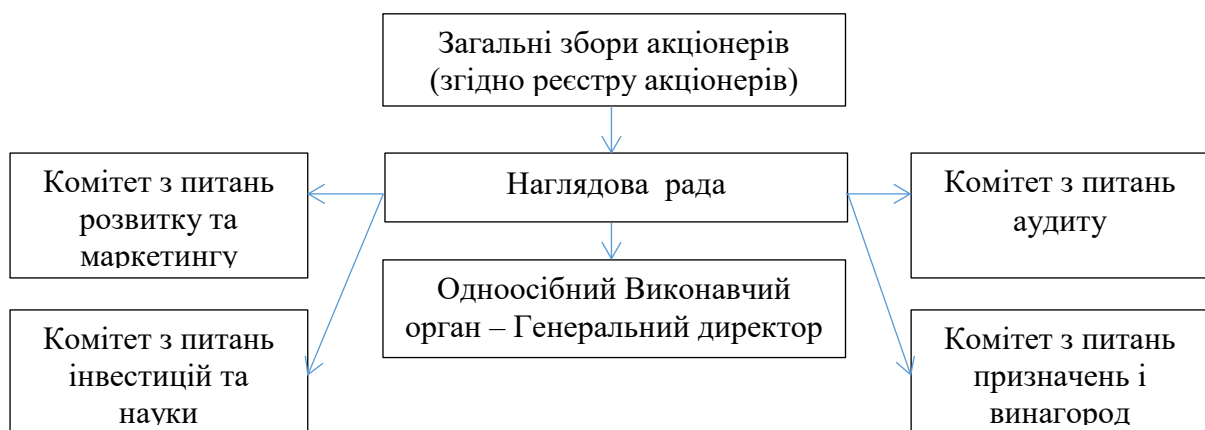

Рис. 2.2 Організаційна схема управління Товариством [38]

Джерело: побудовано автором за матеріалами підприємства

У свою чергу Генеральному директору підпорядковуються такі служби (Додаток Г):

– Служба директора з маркетингу та продаж (департамент маркетингу; відділ аналітики ринків та портфелів брендів, відділ планування та контролю маркетингових витрат, відділ продажів, відділ аптечних мереж);

- Служба директора з маркетингу і продаж в країни СНД (департамент експортних ринків, сектор маркетингу, сектор аналітики та контролінгу);
- Служба директора з корпоративних комунікацій (PR відділ, відділ зав'язків з державними органами та соціального партнерства);
- Служба технічного директора (департамент досліджень та розробки, департамент інвестицій та розвитку, медико-регуляторний департамент, відділ управління проектами, відділ формаконагляду);
- Служба директора з закупок і логістики (департамент Procurement; департамент складської логістики, митний відділ, сектор аналітичної підтримки, відділ постачання);
- Служба операційного директора (технологічний департамент, департамент з виробництва АФІ, виробничий департамент, інженерно-технічний департамент, департамент промислових комп'ютеризованих систем, департамент Supply chain);
- Служба директора якості (департамент контролю якості, департамент управління якістю, відділ сертифікації та випуску продукції, відділ якості АФІ, відділ розвитку систем якості);
- Служба директора з розвитку і бізнесу (департамент Global market access, департамент управління портфелем).

Товариство належить до категорії великих підприємств, та, відповідно до підприємств, що становлять суспільний інтерес згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [48].

Товариством має дочірні компанії, які обліковуються за собівартістю відповідно до вимог МСБО 27 «Окрема фінансова звітність» (табл. 2.2), а також такі відокремлені підрозділи:

- 1) Представництво АТ «ФАРМАК» у Республіці Казахстан;
- 2) Представництво АТ «ФАРМАК» у Республіці Узбекистан;
- 3) Представництво АТ «ФАРМАК» у Киргизькій Республіці;
- 4) Представництво АТ «ФАРМАК» у місті Хошимін, В'єтнам;
- 5) Відділення АТ «ФАРМАК» у м. Кишинів, Республіка Молдова.

Таблиця 2.2

Дочірні компанії АТ «ФАРМАК»

Назва	Основна діяльність	Місце реєстрації	Частка власності, %
ДП «База відпочинку «Смуглянка»	База відпочинку	Україна, Одеса	100
ТОВ «ФАРМАХІМ»	Оренда нерухомості та операції з цінними паперами	Україна, Київ	100
ІП ТОВ «ФАРМАК Уз»	Реалізація лікарських препаратів	Узбекистан, Ташкент	100
Фармак Інвест Лімітед	Інвестиції	Кіпр, Нікосія	100
АТ «ЗНВКІФ «АДВАНС»	Інвестиції	Україна, Київ	100

Джерело: складено автором за матеріалами Товариства

Концептуальною основою фінансового звітування суб'єкта господарювання є Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Товариство є платником податку на прибуток на загальних засадах, та є платником податку на додану вартість відповідно до вимог податкового законодавства України.

АТ «ФАРМАК» – є провідною фармацевтичною компанією України, яка успішно та динамічно розвивається з 1925 року. Товариство з 2010 стало компанією №1 на фармацевтичному ринку України та вже 15 років утримує цю лідерську позицію.

Товариство займається виготовленням широкої номенклатури безрецептурних та рецептурних лікарських засобів, медичних виробів та дієтичних добавок, які користуються попитом як в Україні так за кордоном. Так, препарати АТ «ФАРМАК» продаються в більш ніж 50 країнах світу (Молдова, Польща, Великобританія, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан, Лівія, ОАЕ, Ірак, Тайланд тощо).

З метою надання економічної характеристики АТ «ФАРМАК» здійснимо аналіз динаміки фінансових показників Товариства за 2022-2024 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка фінансових показників діяльності
АТ «ФАРМАК» за 2022-2024 роки

Фінансовий показник, тис. грн	2022	2023	2024	Відхилення від 2022 р.	Відхилення від 2023 р.
Основні засоби	3630569	3606686	3484466	-146103	-122220
Необоротні активи	5163447	5454481	6353176	+1189729	+898695
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	2393591	2517108	2724040	+330449	+206932
Гроші та їх еквіваленти	1101288	2121011	1788005	+686717	-333006
Оборотні активи	6125212	7979528	8748754	+2623542	+769226
Активи	11288659	13434009	15101930	+3813271	+1667921
Власний капітал	9466529	11023013	12643673	+3177144	+1620660
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	394921	436318	501313	+106392	+64995
Поточні зобов'язання і забезпечення	1427209	1974678	1956944	+529735	-17734
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	7774735	9673587	10783728	+3008993	+1110141
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3115014	4409878	5051506	+1936492	+641628
Валовий прибуток (збиток)	4659721	5263709	5732222	+1072501	+468513
Фінансові результати від операційної діяльності	1227654	1836463	1686404	+458750	-150059
Фінансовий результат до оподаткування	1558457	1907721	2020509	+462052	+112788
Чистий фінансовий результат	1273395	1547603	1639761	+366366	+92158

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності Товариства

За результатами динаміки основних показників діяльності Товариства, які наведено в табл. 2.3, можна зазначити, що упродовж досліджуваного періоду спостерігається тенденція до зростання активів, а сама загальна вартість активів збільшилась з 11 288 659 тис. грн у 2022 р. до 15 101 930 тис. грн у 2024 р., що становить приріст у 2024 в порівнянні з 2022 роком 3 813 271 тис. грн, 1 667 921 тис. грн у порівнянні з попереднім 2023 роком. Таке зростання свідчить про розширення господарської діяльності та посилення фінансового потенціалу Товариства.

Необоротні активи зросли на 1 189 729 тис. грн у 2024 році порівняно з 2022 роком, та 898 695 тис. грн. у порівнянні з 2023 роком. При цьому збільшення суми необоротних активів здебільшого обумовлено придбанням нематеріальних активів, а саме програмного забезпечення та ліцензій, та вартістю нематеріальних активів, які ще не ведено в експлуатацію (витрати на придбання та розробку об'єктів нематеріальних активів та витрати на придбання досьє лікарських засобів, які перебувають на реєстрації); придбанням довгострокових облігацій внутрішньої державної позики, деномінованими у національній валюті за номіналом 1000 грн за 1 облігацію з номінальною відсотковою ставкою 17.6% річних та з датою погашення 28 січня 2026 року.

Водночас основні засоби у 2024 р. зменшилися на 146 103 тис. грн відносно 2022 року, на 122 220 тис. грн відносно 2023 р., що може бути наслідком амортизації або вибуття частини активів.

Оборотні активи демонструють стаке зростання, адже у 2024 році їх обсяг збільшився на 2 623 542 тис. грн у порівнянні 2022 роком, та на 769 226 тис. грн щодо 2023 року, що пояснюється підвищенням обсягів дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість у 2024 р. порівняно з 2022 р. зросла на 330 449 тис. грн та на 206 932 тис. грн щодо показника 2023 року, що свідчить про здорожчання обсягу реалізації (2023 року обсяг реалізації становив 122 438 тис. упаковок на 9 673 587 тис. грн, 2024 року – 115 752 тис.

упаковок на суму 10 783 728 тис. грн), проте водночас вказує на ризик збільшення строків розрахунків із покупцями.

Власний капітал підприємства протягом періоду суттєво зріс – з 9 466 529 тис. грн у 2022 р. до 12 643 673 тис. грн у 2024 р. Це свідчить про фінансову стійкість Товариства та ефективне використання прибутку для самофінансування.

Зростання поточних зобов'язань на 529 735 тис. грн у порівнянні з 2022 роком та їх незначне зменшення у 2024 році (-17 734 тис. грн) вказує на відносну стабільність кредиторської заборгованості. Також спостерігається зростання довгострокових зобов'язань та забезпечень через збільшення довгострокової частини орендного зобов'язання за активами з права користування, а також пенсійними зобов'язаннями зі встановленими виплатами.

Фінансові результати діяльності підприємства мають позитивну динаміку. Чистий дохід від реалізації продукції зріс з 7 774 735 тис. грн у 2022 році до 10 783 728 тис. грн у 2024 р. Паралельно відбулося збільшення собівартості реалізованої продукції, однак темпи зростання доходів перевищували темпи зростання витрат, що зумовило підвищення валового прибутку з 4 659 721 тис. грн у 2022 р. до 5 732 222 тис. грн у 2024 р.

Чистий фінансовий результат (прибуток) також зріс: у 2022 році він становив 1 273 395 тис. грн, у 2023 році – 1 547 603 тис. грн, а у 2024 році – 1 639 761 тис. грн.

Отже, загалом діяльність АТ «ФАРМАК» у 2022–2024 роках характеризується позитивною динамікою розвитку, зростанням обсягів активів, доходів і власного капіталу, що свідчить про підвищення ефективності функціонування Товариства та зміцнення його фінансової стійкості.

2.2 Організація обліку зобов'язань та Товаристві

АТ «ФАРМАК» є підприємством, що становить суспільний інтерес, відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що обумовлює застосовування Міжнародних стандартів фінансової звітності у якості основи фінансового звітування.

Надалі розглянемо організацію обліку зобов'язань Товариства, зокрема положення облікової політики, подання та розкриття у фінансовій звітності згідно вимог МСФЗ.

Динаміку структуру зобов'язань за 2022-2024 наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура зобов'язань АТ «ФАРМАК» за 2022-2024 роки

Показник	2022		2023		2024	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Довгострокові зобов'язання						
Кредити та позики	114 611	29,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Зобов'язання з оренди	41 537	10,5	130 509	29,9	169 986	33,9
Пенсійні зобов'язання зі встановленими виплатами	114 233	29,0	124 920	28,6	151 906	30,3
Відстрочені податкові зобов'язання	124 540	31,5	180 889	41,5	179 421	35,8
Усього	394 921	100	436 318	100	501 313	100
Короткострокові зобов'язання						
Кредити та позики	645	0,0	126 897	6,4	0,0	0,0
Торгова та інша кредиторська заборгованість	1 329 952	93,2	1 630 515	82,6	1 775 855	90,7
Зобов'язання з оренди	37 539	2,6	54 090	2,7	75 406	3,9
Зобов'язання з податку на прибуток	54 069	3,8	136 946	6,9	70 359	3,6
Інші податки	5 004	0,4	26 230	1,4	35 324	1,8
Усього	1 427 209	100	1 974 678	100	1 956 944	100

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності Товариства

Як видно з табл. 2.4 Товариство має довгострокові та короткострокові зобов'язання, які мають сталу тенденцію до зростання за 2022-2024 року. При цьому за аналізований період найбільшу питому вагу серед довгострокових зобов'язань становить відстрочені податкові зобов'язання; більш менш сталими в структурі є пенсійні зобов'язання зі встановленими виплатами; та суттєвого збільшення у 2024 році зазнали зобов'язання з оренди, що обумовлено надходженням у 2024 році активів з права користування на загальну суму 126 988 тис. грн. У складі поточних зобов'язань левову долю займає торгова та інша кредиторська заборгованість.

Надалі ми більш детально розглянемо саме фінансові зобов'язання Товариства, які включають кредити і позики, зобов'язання з оренди, торгову та іншу кредиторську заборгованість.

Фінансові зобов'язання визнаються у Балансу (Звіті про фінансовий стан) Товариства, коли воно стає стороною контрактних взаємовідносин щодо певного інструмента.

Фінансові зобов'язання первісно оцінюються за справедливою вартістю. Витрати на здійснення операції, які безпосередньо стосуються фінансових зобов'язань вираховуються зі справедливої вартості фінансових зобов'язань, на момент первісного визнання.

Товариство свої фінансові зобов'язання як такі, що в подальшому оцінюються за амортизованою собівартістю з використанням методу ефективної відсоткової ставки.

Припинення визнання фінансових зобов'язань (або лише його частини) здійснюється лише тоді, коли визнане фінансове зобов'язання виконано або анульовано, або сплив термін його виконання. При цьому у разі виникнення різниці між балансовою вартістю та виплаченою компенсацією фінансового зобов'язання визнається у складі прибутку або збитку.

Відповідно до вимог МСФЗ 16 «Оренда» та облікової політики Товариство визнає актив з права користування та орендне зобов'язання стосовно всіх договорів оренди, які відповідають критеріям визнання МСФЗ

16 та застосовую спрощення щодо короткострокових договорів оренди та оренди, за якою базовий актив є малоцінним. При цьому обліковою політикою також визначено застосування практичного прийому щодо визнання будь-яких орендних та пов'язаних з ними не орендних компонентів як єдині угоди.

Зобов'язання з оренди первісно оцінюється за теперішньою вартістю орендних платежів, не сплачених на дату початку оренди, дисконтованих з використанням ставки додаткових запозичень Товариства. Змінні виплати, які залежать від зовнішніх факторів, відносяться на витрати в міру їхнього понесення.

Орендна діяльність Товариства як орендаря стосується договорів оренди складських та офісних приміщень, земельних ділянок, які знаходяться у комунальній власності, та транспортних засобів. Зокрема, протягом 2024 року надійшло активів з права користування на загальну суму 126 988 тис. грн, серед яких на 126 002 тис. грн будівель та споруд, на 56 533 тис. грн транспортних засобів та 4 797 тис. грн земельних ділянок.

Витрати з відсотків за зобов'язаннями з оренди відповідно до вимог МСФЗ 16 відображаються у складі фінансових витрат Звіту про фінансові результати за звітний період.

З метою коректного відображення орендних операцій в бухгалтерському обліку Товариством було доповнено робочий план рахунків такими субрахунками:

118 «Актив з права користування» – для обліку та узагальнення інформації щодо активів з права користування;

136 «Амортизація активу з права користування» – для обліку та узагальнення інформації щодо зносу активів з права користування;

156 «Оприбуткування активу з права користування» – для формування первісної вартості активів з права користування;

533 «Довгострокове орендне зобов'язання» – для обліку довгострокової частини орендного зобов'язання;

614 «Поточна частина довгострокових орендних зобов'язань» – для обліку поточної частини довгострокового орендного зобов'язання;

615 «Фактичні розрахунки з оренди» – для відображення розрахунків з оренди та звіряння розрахунків з орендодавцем.

953 «Фінансові витрати з оренди» – для накопичення інформації про фінансові витрати, які виникають при орендних операціях.

В таблиці 2.5 представлена схема бухгалтерських запитів щодо відображення орендних операцій, яка застосовується на АТ «ФАРМАК».

Таблиця 2.5

Облікове відображення орендних операцій на АТ «ФАРМАК»

Зміст господарської операції	Бухгалтерський запис	
	Дт	Кт
Визнано актив в права користування активом	156	533
	118	156
Витрати на укладання договору	118	685
Створено забезпечення на демонтаж активу з права користування	118	474
Визначено поточну частину довгострокового орендного зобов'язання	533	614
Нараховано амортизацію активу з права користування	92	136
Нараховано фінансові витрати	953	614
Отримано рахунок від орендодавця	614	615
Сума податкового кредиту з ПДВ	644	615
Оплачено за послуги з оренди орендарю	615	311

Джерело: узагальнено автором за матеріалами Товариства

Інформація про активи з права користування та орендні зобов'язання Товариства розкрито у відповідності до вимог МСФЗ 16 у Примітці 9 до окремої фінансової звітності за рік, що закінчився 31.12.2024 року.

Станом на 31.12.2024 року Товариство не має залишків кредиторської заборгованості за кредитами, адже вони були погашені протягом 2024 року. Зокрема, станом на 31.12.2023 Товариство мало заборгованість за непогашеною позикою від Європейського Банку Реконструкції та Розвитку у

сумі 126 897 тис. грн. Відповідно до умов Договору позика була погашена в травні 2024 року. Також, зазначена позика має особливі умови та ковенанти, зокрема було встановлено обмеження на вибуття активів та виплату дивідендів. У якості ковенантів було визначено дотримання значень таких фінансових показників: коефіцієнт покриття, коефіцієнт обслуговування боргу, коефіцієнт фінансового боргу до власного капіталу, коефіцієнт ліквідності. Протягом періоду залучення коштів Товариство дотримувалось зазначених ковенантів.

Також слід зазначити, що Товариством надано у заставу у якості забезпечення кредитів об'єкти основних засобів (машини та обладнання, будівлі та споруди, земельні ділянки та інші активи) балансовою вартістю 1 079 021 тис. грн. станом на 31.12.2024 року. Зокрема, у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна зареєстровано п'ять записів, при цьому обтяжувачами виступають АТ «РЕГІОНАЛА ІНВЕСТИЦІЮ БАНК», Європейський Банк Реконструкції та Розвитку та АТ «ІНГ БАНК Україна».

Станом на 31.12.2024 року забезпеченням за кредитами та позиками також були грошові кошти, зокрема за договором кредитної лінії АТ «Креді Агріколь Банк» в сумі 105 098 тис. грн та за кредитним договором між ICM Farmak S.L. та АТ «РЕГІОНАЛА ІНВЕСТИЦІЮ БАНК» в сумі 277457 тис. грн.

Операції зі сплати відсотків за користування залученими коштами та погашення позики було відображено в обліку типовими бухгалтерськими записами (табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Облікове відображення нарахування відсотків та погашення позики

Зміст господарської операції	Бухгалтерський запис	
	Дт	Кт
Нараховано відсотки за користування позикою (фінансові витрати).	951	684
Сплачену суму нарахованих відсотків	684	312
Погашено суму позики (поточну частину)	61	312

Джерело: узагальнено автором за матеріалами Товариства

Товариством також на вимогу МСФЗ 13 «Справедлива вартість» розкрито інформацію про рівню її ієрархії щодо кредитів та позик. Так, Товариством зазначено, що вартість кредитів та позик відповідає 2 рівню ієрархії справедливої вартості, адже справедлива вартість визначалася на основі дисконтованих грошових потоків за ринковими відсотковими ставками, які було визначено договором.

Як було нами зазначено вище, левову долю фінансових зобов'язань Товариства становить торгова та інша поточна кредиторська заборгованість. Склад та структуру торгової та іншої поточної заборгованості Товариства наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Склад та структура торгової та іншої кредиторської заборгованості

АТ «ФАРМАК» станом на 31.12.2023 та 31.12.2024

Показник	2023		2024	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Торгова кредиторська заборгованість				
За послуги	809 053	73,9	971 326	75,7
За сировину та товари	273 607	25,0	296 759	23,1
За основні засоби та НМА	12 580	1,1	14 861	1,2
Усього	1 095 240	100	1 282 946	100
Інша кредиторська заборгованість				
Заборгованість перед працівниками	471 009	88,0	424 898	86,2
Нараховані зобов'язання	32 681	6,1	32 389	6,6
Поточна частина пенсійних зобов'язань	21 024	3,9	19 670	4,0
Аванси отримані	8 942	1,7	14 330	2,9
Інша кредиторська заборгованість	1 619	0,3	1 622	0,3
Усього	535 275	100	492 909	100

Джерело: узагальнено автором за матеріалами Товариства

Як видно з таблиці 2.7 протягом 2023-2024 рокі структура торгової та іншої кредиторської заборгованості не змінювалася, а саме найбільшу питому вагу у складі торгової кредиторської заборгованості займає заборгованість за послуги; а серед іншої кредиторської заборгованості – заборгованість перед працівниками. За поточною кредиторською заборгованістю відсотки не нараховуються та середній термін погашення становить 30 днів.

В бухгалтерському обліку операції з виникнення та погашення торгової та іншої кредиторської заборгованості відображаються типовими бухгалтерськими записами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Облікове відображення виникнення та погашення торгової та іншої
кредиторської заборгованості

Зміст господарської операції	Бухгалтерський запис	
	Дт	Кт
Отримано товари, роботи, послуги від постачальника	15, 20, 92	63, 685
Погашено заборгованість за отримані товари, роботи, послуги	63, 685	31
Нараховано заробітну плату працівникам Товариства	23, 91, 92, 93, 94	66
Здійснено відрахування ЄСВ	23, 91, 92, 93, 94	66
Здійснено обов'язкові утримання із сум нарахованої плати	66	64
Отримано аванси від покупців	31	681

Джерело: узагальнено автором за матеріалами Товариства

Також слід звернути увагу, що Товариством дотримано вимоги МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» та розкрито інформацію у примітках про узгодженість зобов'язань, які виникають від фінансової діяльності (Додаток В).

Отже, за результатами цього етапу дослідження можна зробити висновок, що в цілому організація обліку, подання та розкриття інформації про фінансові зобов'язання відповідає вимогам МСФЗ. Питання професійного судження щодо оцінки фінансових зобов'язань та проблем практичного застосування деяких вимог МСФЗ буде розглянуто в наступному пункті роботи.

2.3 Проблеми практичного застосування вимог МСФЗ щодо зобов'язань

Незважаючи на те, що процес впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності вже триває достатньо тривалий час, питання практичного застосування деяких вимог МСФЗ досі є актуальними.

Насамперед це обумовлено «принциповим підходом» (*principles-based*) МСФЗ, що створює простір для різних тлумачень та підходів, а отже вимагають від бухгалтерів формування обґрунтованого професійного судження щодо різних питань визнання, оцінки, подання та розкриття інформації про різні об'єкти обліку та факти господарського життя підприємств; проблемою збору інформації (наприклад, справедливої вартості, моделі оцінок тощо); ускладненням бізнес-процесів суб'єктів господарювання; та постійним внесенням змін до діючих та видання нових МСФЗ.

Наразі розглянемо деякі проблемні аспекти практичного застосування МСФЗ щодо зобов'язань.

Одним з таких головних питань є застосування процедури дисконтування, зокрема для визначення теперішньої вартості зобов'язань, орендного зобов'язання, забезпечень тощо.

Дисконтування – являє собою фінансовий принцип, який забезпечує достовірність та порівнянність фінансової звітності підприємств. Цей механізм базується на застосуванні принципу вартості грошей у часі, та може суттєво змінювати фінансові результати, активи, зобов'язання та структуру доходів та витрат суб'єктів господарювання.

Значимість цього механізму також це підвищується через те, що нього відсутні податкові різниці, тобто результати процедури дисконтування відразу включаються до фінансового результату до оподаткування, а це, у свою чергу, може призвести до маніпуляцій з вихідними даними цього процесу.

Проблема також постає у тому що МСФЗ як і НП(С)БО не надають універсальної методики розрахунку теперішньої вартості; вони визначають

лише основоположні принципи: врахування вартості грошей у часі та економічної сутності операцій); конкретні підходи до дисконтування формуються на основі професійного судження та умов конкретної операції.

До сфери професійного судження щодо дисконтування потрапляють такі області: вибір ставки дисконтування, прогноз грошових потоків, визначення строків дисконтування та саме оцінка суттєвості впливу дисконтування на показники фінансової звітності та результати діяльності.

До сфери впливу процедури дисконтування потрапляють такі МСФЗ: МСФЗ 9 стосовно оцінки; МСФЗ 15 «Дохід за договорами з клієнтами» щодо суттєвого компонента фінансування; МСФЗ 16 – приведення платежів до теперішньої вартості; МСБО 37 – оцінка забезпечень; та інші.

Основним з ключових питань процедури дисконтування є вибір ставки дисконтування, а саме через такий вплив:

1. Точне визначення доходів та витрат у часі – дисконтування забезпечує відображення фінансових подій у тому періоді, до якого вони належать;
2. Коректний облік фінансових доходів та витрат;
3. Правильне відображення балансової вартості різних об'єктів обліку – впливає на оцінку активів та зобов'язань, забезпечуючи їх справедливую поточну вартість;
4. Розрахунок показників ефективності діяльності – безпосередньо впливає на оцінку ефективності діяльності та її фінансових результатів.

З огляду на важливість питання вибору ставки, Міністерства фінансів України видало Інформаційне повідомлення щодо ставки дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості та довгострокових зобов'язань [7]. У повідомленні розкривається підхід до вибору ставки дисконтування та визначено її основні джерела, які можуть бути використані:

- 1) Якщо підприємство постійно користується позиками від фінансових та банківських установ, для ставки дисконту тільки за такими чи подібними позиками можливо брати відсоткову ставку, за якими отримуються

такі позики цим підприємством. Про рівень ринкових ставок у певний період свідчать також статистичні дані банків оприлюднені на офіційному вебсайті Національного банку України.

2) У випадках, коли визначити ринкову ставку відсотка складно, доцільно використовувати відсоткову ставку за можливими позиками, які підприємство реально може залучити. Наприклад, якщо суб'єкт господарювання має можливість отримати кредит у певному банку, то для розрахунку ставки дисконту можна орієнтуватися на діючу кредитну ставку цього банку.

3) Можна застосовувати ставки, що формуються на основі безризикової ставки, скоригованої з урахуванням ризиків, пов'язаних із конкретною заборгованістю. В якості безризикової ставки можуть використовуватися дохідність облігацій внутрішнього державного займу.

4) Можна також застосовувати ставку, розраховану за методом середньозваженої вартості капіталу підприємства (WACC).

Слід зазначити, що найбільш розповсюдженим варіант ставки дисконтування підприємства обирають спостережувані дані, а саме інформацію щодо середньозважених ставок за кредитами у розрізі строків кредитування, валют та суб'єктів господарювання. Така інформація публікується на сайті Національного банку України раз на місяць.

Однак, на думку деяких науковців, більш доцільним є підхід щодо обрання без ризикової ставки з подальшим її коригування на ризики. Але, такий підхід потребує значного професійного судження та подальшого обґрунтування коригування на ризик.

При виборі ставки дисконтування також слід враховувати валюту, у якій деноміновано грошові потоки. Тобто, якщо грошові потоки в іншій валюті – то дисконтування потрібно здійснювати в тій само валюті з подальшою конвертацією розрахунків у валюту фінансового звітування. Адже різниця у ставках у національній валюті (українська гривня) та іноземній валюті суттєво відрізняються, та відповідно вплив на результат також буде суттєвим.

Наприклад, якщо орендні платежі в договорі зазначені з прив'язкою до валюти, той ставка дисконтування має також братися у тій само валюті на відповідний строк.

Іншим питанням також постає періодичність перегляду ставок. Зокрема, для оцінки забезпечення ставка має переглядатися щонайменше раз на рік. Позаплановий перегляд слід робити за настання подій: реструктуризації, зміна ставки запозичення, яку компанія реально могла б отримати на відповідний строк і під подібне забезпечення, зміна горизонту або графіка грошових потоків, тощо.

Усі ці питання процесу дисконтування потребують детальної перевірки та врахування всіх аспектів. З цією метою нами було розроблено чек-лист щодо суджень та врахування таких аспектів для процедури дисконтування. Приклад такого чек-листа наведено в Додатку А.

Також враховуючи складність цього процесу та притаманні йому професійні судження, вважаємо, що суб'єктом господарювання мають бути у бухгалтерській довідці задокументовані такі основні моменти:

1. Використані базові припущення (графіки грошових потоків, ставка дисконтування, застосована валюта);
2. Обґрунтування ставки (джерела ставки, дата спостереження);
3. Чутливість до зміни ставки;
4. Висновок та вплив на фінансову звітність.

Наразі звернемося до питання забезпечень. Якщо ми проаналізуємо фінансову звітність суб'єктів господарювання то, найбільш розповсюдженим є забезпечення на виплату персоналу та судові позови, при цьому у більшості випадків щодо штрафів. Інші види резервів не є такими розповсюдженими, адже вимагають значних оціночних суджень.

А вважаємо за необхідне зазначити такі практичні поради щодо організації їх обліку:

- 1) Необхідність організації інформаційних потоків щодо забезпечень, формалізація інформаційного забезпечення та документообігу;

- 2) Функціональний розподіл обов'язків персоналу: ідентифікація проблеми, ініціатор, постачальник інформації та обліковець;
- 3) Необхідність розробки шаблонів суджень, оцінок і припущень, створення таблиці поточних оцінок;
- 4) Формування облікової політики в частині забезпечень, методик їх створення та оцінки;
- 5) Організація інвентаризаційних процесів і контролю за цільовим використанням;
- 6) Розробка шаблонів розкриття інформації щодо забезпечень у фінансовій звітності.

Ці питання набувають особливої актуальності також через те, що витрати на забезпечення (окрім витрат на оплату праці) визнаються у якості податкових різниць відповідно до вимог ПКУ.

З огляду на вище наведені напрями організації обліку забезпечень пропонуємо такий формат розкриття інформації у примітках до фінансової звітності (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Розкриття інформації про забезпечення у фінансовій звітності за МСФЗ

	Забезпечення на виплату персоналу		Забезпечення під судові позови			Усього	
	поточні	довгостр.	поточні	довгостр.		поточні	довгостр.
На 01.01.20X1							
Нараховано							
Використано							
На 31.12.2X1							
На 01.01.20X2							
Нараховано							
Використано							
На 31.12.20X2							

Джерело: узагальнено автором

Отже, підсумовуючи результати цього етапу дослідження можна заключити, що попри вже тривалий процес впровадження МСФЗ в Україні, досі мають місце проблеми практичного їх застосування. Зокрема нами було розкрито питання щодо процедури дисконтування та організації обліку й розкриття інформації щодо забезпечень.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було:

1. Надано загальну економічну характеристику АТ «ФАРМАК», який є одним із провідних виробників фармацевтичної продукції України. Аналіз загальної економічної характеристики підприємства підтвердив його стабільне фінансове становище, активну інвестиційну політику та високий рівень конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках.
2. Дослідження системи бухгалтерського обліку зобов'язань Товаристві, дозволило зробити висновок про належний рівень організації бухгалтерського обліку зобов'язань відповідно до вимог МСФЗ.
3. Розглянуто виявлено окремі проблеми практичного застосування вимог МСФЗ щодо оцінки зобов'язань, зокрема труднощі, пов'язані з процедурою дисконтування та організацією обліку забезпечень.
4. Розроблено чек-лист щодо суджень, які було застосовано в процесі дисконтування, також окреслено основні питання, які мають бути розкриті в бухгалтерський довідці щодо здійснення процедури дисконтування.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

3.2 Організація внутрішнього контролю на Товаристві

Як задекларовано Товариством у Кодексі корпоративного управління, АТ «ФАРМАК» розуміє свою відповідальність за запровадження та функціонування належної системи внутрішнього контролю [10]. Адже тільки ефективне функціонування системи внутрішнього контролю дозволяє зовнішнім стейкхолдерам бути впевненими в тому, що їх інвестиції раціонально використовуються та спрямовані на розвиток Товариства.

З цією метою та відповідність вимогам статті 34 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» №2258-VIII від 21.12.2021 року Наглядовою радою було створено Комітет з питань аудиту, який очолює член Наглядової ради, що є незалежним директором [47].

У свою чергу з метою забезпечення діяльності Комітету з питань аудиту Наглядовою радою було ухвалено рішення про запровадження в Товаристві відділу внутрішнього аудиту, який є підпорядкованим та підзвітним безпосередньо Наглядовій раді та Голові Комітету з питань аудиту.

Відповідно до Кодексу про корпоративне управління та вимог статті 109 Закону України «Про акціонерні товариства» контроль за фінансово-господарською діяльністю Товариства здійснюється через залучення незалежного суб'єкта аудиторської діяльності, так і через механізм внутрішнього контролю, який забезпечує внутрішній аудит.

Безпосереднім органом внутрішнього контролю Товариства є відділ внутрішнього аудиту, який є самостійним структурним підрозділом Товариства, що підпорядкований та підзвітний безпосередньо Наглядовій раді та Голові комітету з питань аудиту.

Відділ внутрішнього аудиту проводить аудит та контроль існуючих на Товаристві процесів, операцій, об'єктів, систем, що належать до управлінського та фінансового обліку, бюджетування та казначейства,

звітності на відповідність вимогам МСФЗ та чинного законодавства з питань її складання, системи менеджменту Товариства, та вимогам інших стандартів, які є обов'язковими для виконання Товариством.

Відповідно до статутних вимог Комітет з питань аудиту має доповідати про результати своєї роботи не менше одного разу на шість місяців. При цьому звіт зазначеного комітету має містити оцінку незалежності суб'єктів аудиторської діяльності, які надають послуги з обов'язкового аудиту.

До основних завдань Комітету з питань аудиту включено:

1) оцінка ефективності систем внутрішнього контролю, управління ризиками, корпоративного управління;

3) оцінка дотримання вимог законодавства і внутрішніх нормативних документів, кодексу корпоративного управління, професійних кодексів поведінки;

4) надання достовірної та своєчасної інформації щодо ефективності внутрішнього аудиту, контролю, управління ризиками, корпоративного управління з метою удосконалення діяльності Товариства;

5) ідентифікація та оцінка основних сфер ризику діяльності;

6) оцінка достовірності, повноти та об'єктивності системи бухгалтерського обліку й фінансової звітності;

6) об'єктивної та неупередженої перевірки і оцінки фінансової, операційної та інших систем і процедур Товариства;

7) оцінка надійності інформаційних систем та систем контролю за їх функціонуванням, комп'ютерної та інформаційної безпеки;

8) оцінка ефективності системи та процедур внутрішнього аудиту;

9) організація взаємодії із зовнішніми аудиторами, аналіз результатів зовнішнього незалежного аудиту, надання на його підставі висновків та відповідних рекомендацій Наглядовій раді.

Тобто, іншими словами Комітет з питань аудиту є тією ласкою, що з одного боку, взаємодії з відділом внутрішнього аудиту, з іншого боку з незалежними аудиторами, та, на підставі отриманої інформації оцінює

ефективність системи внутрішнього контролю, визначає недоліки системи внутрішнього контролю, та, відповідно, звітує з цих питань перед Наглядовою радою Товариства.

Детальне дослідження предмету відання аудиторського комітету (комітету з питань аудиту) та його взаємодії із різними групами стейкхолдерів суб'єктів господарювання розглянуто в роботі Яцунської О.С. [55].

Місце комітету з питань аудиту (аудиторського комітету) в системі корпоративного управління Товариством наведено на рис. 3.1.

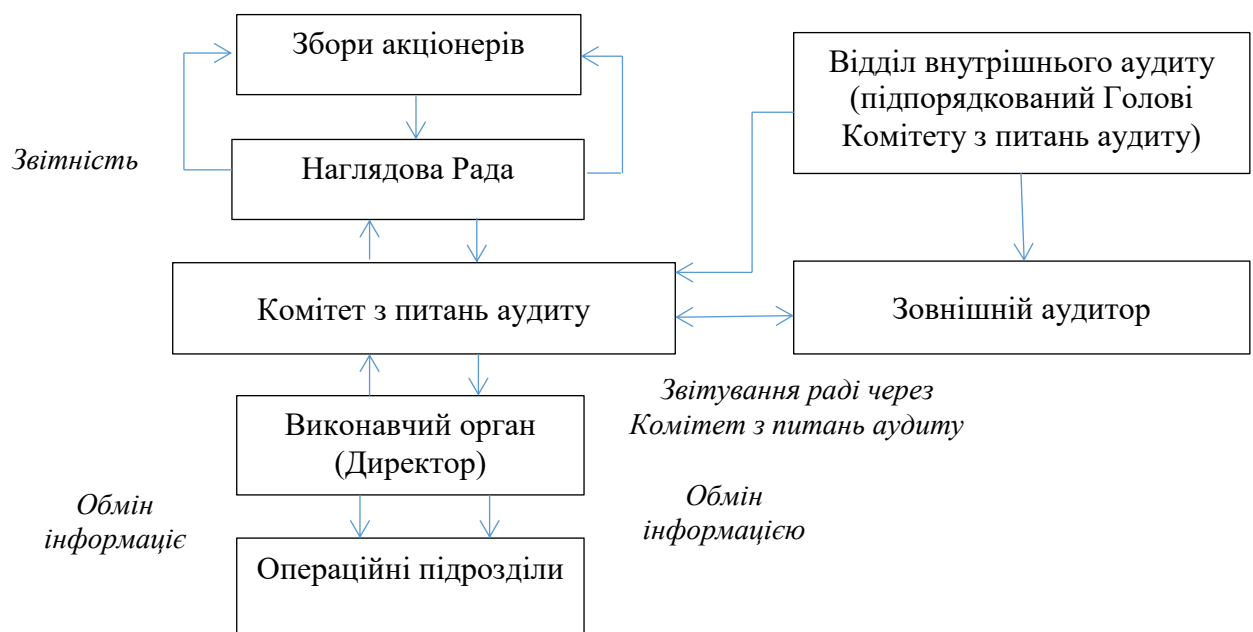

Рис. 3.1 Місце комітету з питань аудиту в системі корпоративного управління Товариства

Джерело: узагальнено автором за матеріалами Товариства

Така схема має назву «модель трьох ліній захисту», яка була затверджена Глобальним інститутом внутрішніх аудиторів. Ця модель забезпечує простий та ефективний спосіб покращення комунікації щодо управління ризиками та контролю шляхом уточнення основних ролей та обов'язків. Зазначена модель включає три основні лінії [1].

Перший рівень захисту стосується функцій, що спричиняють ризики, а саме оперативного управління, яке полягає у виявленні та управлінні ризиками. Цей рівень передбачає створення внутрішніх механізмів самоконтролю для відстеження щоденної роботи та вжиття відповідних коригувальних заходів для усунення відхилень, а також перевірку ефективності заходів внутрішнього контролю. При цьому, виконавчий орган несе основну відповідальність за створення та підтримання належної та ефективної структури внутрішнього контролю, а також за перевірку наявності відповідних механізмів контролю та їх ефективність. Перший рівень захисту також несе відповідальність за дотриманням законодавчих, регуляторних та етичних вимог Товариства.

Другий рівень захисту стосується допоміжних функцій, які постійно контролюють ризики та забезпечують належне функціонування першого рівня захисту. Типові функції на другому рівні включають управління ризиками, дотримання нормативних вимог та якості. У цьому контексті комітет з аудиту відповідає за виконання завдань з управління ризиками та внутрішнього контролю.

Третій рівень захисту представлений органом внутрішнього аудиту, адже Наглядова рада та комітет з питань аудиту (аудиторський комітет) доручають відділу внутрішнього аудиту надавати консультації та звіти виконавчому органу щодо стану внутрішнього контролю на Товаристві. Зокрема, внутрішній аудитор/відділ внутрішнього аудиту забезпечує незалежне підтвердження ефективності управління ризиками та відіграє важливу роль в оцінці ефективності першої та другої лінії щодо досягнення цілей контролю та управління ризиками. Внутрішній аудит визначається як відділ, який не бере участі в безпосередньому управлінні Товариством, але надає послуги з підтвердження, що підтримують та допомагають керівництву в прийнятті рішень.

Відділ внутрішнього аудиту має два основні завдання, які не може виконати жоден інший рівень захисту. По-перше, це надавати звіти

Наглядовій раді після оцінки всіх інших рівнів захисту. По-друге, співпрацювати та взаємодіяти із зовнішніми аудиторами, та задовольняти їх потреби. Таким чином, процес внутрішнього аудиту допомагає підтримувати на належному рівні якості управління першої та другої лінії.

Незалежний зовнішній аудит на АТ «ФАРМАК» здійснюється шляхом залучення провідних міжнародних або національних аудиторських компаній. Так, наприклад, обов'язковий аудит окремої та консолідованої фінансової звітності АТ «ФАРМАК» за рік, що закінчився 31.12.2024 року було виконано ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІСІЗ КОМПАНІ» на підставі Договору на проведення аудиту №148-17/20 від 18.06.2020 року та Додаткової угоди №11 від 13.01.2025 року.

Призначення суб'єкта аудиторської діяльності для проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності Товариства здійснюється Загальними зборами акціонерів, а Наглядова рада, у свою чергу, узгоджує умови договору про надання аудиторських послуг, строків виконання завдань з обов'язкового аудиту та здійснює інші дії для проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності Товариства.

При цьому слід відзначити, що крім щорічного обов'язкового аудиту діяльності Товариства, Наглядова рада може прийняти рішення про проведення окремих та додаткових ревізій або аудиторських перевірок діяльності Товариства, цього дочірніх підприємств та структурних підрозділів. До здійснення таких перевірок можуть залучатися як зовнішні, так і внутрішні аудитори.

У свою чергу працівники відділу внутрішнього аудиту, які здійснюють контроль за фінансово-господарською діяльністю Товариства, та зовнішні аудиторські компанії, є незалежними від впливу членів органів правління, власників значних пакетів акцій, та інших осіб, які можуть бути зацікавленими у результатах контролю.

Також слід відзначити, що враховуючи той факт, що Товариство за організаційно-правовою формою є акціонерним Товариством, та відповідно до

статті 124 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» має розкривати регульовану інформацію, зокрема річний звіт емітента цінних паперів [49]. Форма звіту, яка затверджена Рішенням НКЦПФР № 608 від 06.06.2023 року «Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, а також особами, які надають забезпечення за такими цінними паперами» (далі – Рішення НКЦПФР №608) [44], передбачає розкриття інформації про систему внутрішнього контролю емітента, зокрема наведення інформації щодо переліку структурних підрозділів, які здійснюють ключові обов’язки в системі внутрішнього контролю.

У свою чергу, відповідно до вимог Рішення НКЦПФР №608 та Рішення НКЦПФР №555 від 22.07.2021 року «Вимоги до інформації, що стосується аудиту або огляду фінансової звітності учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, нагляд за якими здійснює НКЦПФР» зовнішній аудитор має висловити думку щодо цієї інформації [2].

Враховуючи враховуючі вищенаведене, суб’єктом аудиторської діяльності – ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІСІЗ КОМПАНІ» – було зазначено, що Товариством розроблено, впроваджено та підтримано ефективну систему внутрішнього контролю у всіх підрозділах Товариства й Групи; застосовано належні заходи збереження активів Товариства; запроваджено ефективну систему запобігання випадків шахрайства, порушення законодавства та вимог корпоративного управління; запроваджено систему управління ризиками.

Але при цьому слід відзначити, що САД зазначено, що Товариство функціонує в умовах непередбачуваності та неефективності фінансового ринку України, що визначає спрямування системи управління ризиками на зменшення потенційно негативного впливу на фінансовий стан Товариства. Також зазначено, що основними ризиками на які наражається Товариство є ризики, що властиві фінансовим інструментам, зокрема ринковий ризик, ризик ліквідності та кредитний ризик.

Також слід зазначити, що Товариством не дотримано вимоги пункту 6 статті 34 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. № 2258. Зокрема, Товариством, як підприємством, що становить суспільний інтерес, не було відображено в установчих документах вимоги статті 34 Закону № 2258, а саме які функції має забезпечити аудиторський комітет (комітет з питань аудиту).

Вважаємо за доцільне внести зміни до статутних та інших документів Товариства перелік функцій, які має забезпечити комітет з питань аудиту, з метою приведення у відповідність до вимог законодавства з питань аудиту.

3.2 Аналітичні процедури щодо фінансового стану та платоспроможності Товариства

Відповідно до Міжнародного стандарту аудиту 520 «Аналітичні процедури» аналітичні процедури визначаються як оцінювання фінансової інформації шляхом аналізу очікуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими показниками, що передбачає дослідження виявлених відхилень або невідповідностей, які не узгоджуються з іншими релевантними даними чи суттєво відрізняються від прогнозованих значень.

Тобто, ці процедури спрямовані на виявлення взаємозалежностей між показниками, які відображають результати господарської діяльності Товариства. Такі взаємозв'язки зазвичай мають стабільний характер, і будь-які їх зміни повинні бути логічно обґрунтованими та економічно доцільними. У разі виникнення суттєвих або неочікуваних відхилень аудитор має з'ясувати їх причини та провести детальний аналіз [9].

Застосування аналітичних процедур у процесі аудиту дає змогу визначити зони потенційного ризику, які потребують підвищеної уваги та додаткової перевірки з боку аудитора.

Серед іншого аналітичні процедури включають аналіз показників ліквідності, фінансового стану та ефективності діяльності.

Враховуючи вищенаведене, у нашому дослідженні ми проаналізуємо показники ліквідності, фінансового стану та ефективності діяльності АТ «ФАРМАК» за 2022-2024 роки (табл. 3.1 та 3.2).

Таблиця 3.1

Аналіз показників платоспроможності АТ «ФАРМАК» за 2023-2024 роки

№ з/п	Показники	На кінець 2022 року	На кінець 2023 року	На кінець 2024 року	Зміна 2024 з 2023 (+,-)
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,77	1,07	0,91	-0,16
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	3,08	3,0	3,12	+0,12
3	3. Коефіцієнт загальної ліквідності	4,29	4,04	4,47	+0,43

Джерело: розраховано автором за матеріалами (Додаток Б)

Як демонструє нам табл. 3.1 динаміка основних коефіцієнтів ліквідності АТ «ФАРМАК» свідчать про незначне зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2024 році порівняно з 2023 роком на 0,16 пункту, що може вказувати на зменшення обсягу високоліквідних активів у структурі оборотних ресурсів.

Водночас коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився на 0,12 пунктів, а загальної ліквідності на 0,43 пункти, що характеризує посилення здатності Товариства своєчасно погашати поточні зобов’язання.

Однак при цьому слід відзначити, що зазначені показники вищі за рекомендовані нормативні значення, що свідчить про надлишкову забезпеченість оборотними ресурсами, які можуть бути інвестовані для отримання додаткового прибутку (інвестиції у виробниче розширення, наукові розробки, модернізацію обладнання або короткострокові депозитні інструменти). Це також свідчить про необхідність підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю, зокрема посилити контроль за

строками її погашення, впровадити систему штрафних санкцій та заохочень для контрагентів задля зменшення ризиків несвоєчасного надходження грошових коштів. Також, доцільним буде здійснювати планування графіку розрахунків за зобов'язаннями на основі прогнозової ліквідності.

Надалі проаналізуємо інші показники фінансового стану та ефективності діяльності Товариства (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники фінансового стану та ефективності діяльності
АТ «ФАРМАК» за 2021-2024 роки

№ з/п	Показники	2022	2023	2024	Зміна 2024 з 2023 (+,-)
1	Коефіцієнт автономії, %	83,9	82,0	83,7	+1,7
2	Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом, %	183,3	202,1	199,0	-3,1
3	Рентабельність активів (ROA), %	11,3	11,5	10,9	-0,6
4	Рентабельність власного капіталу, %	15,6	16,4	14,9	-1,5
5	Рентабельність оборотних активів, %	20,8	19,4	18,7	-0,7
6	Рентабельність загальних активів (ROTA), %	14,2	14,7	13,9	-0,8
7	Валова рентабельність собівартості, %	149,6	119,4	113,5	-5,9
8	Рентабельність операційних витрат	135,1	152,5	140,8	-11,7
9	Оборотність загальних активів	0,7	0,8	0,8	0,0
10	Оборотність робочого капіталу	1,7	1,8	2,0	+0,2

Джерело: розраховано автором за матеріалами (Додаток Б)

Таблиця демонструє фінансові показники стану та ефективності діяльності АТ «ФАРМАК» за період 2022–2024 років, включно із зміною показників у 2024 році порівняно з 2023 роком.

Зокрема, коефіцієнт автономії Товариства за 2023–2024 роки свідчить про високу фінансову стійкість суб'єкта господарювання. Значення показника

у 2024 році становить 83,7% порівняно з 82,0% у 2023 році, що свідчить про зростання частки власного капіталу у загальних активах. Така динаміка свідчить про посилення фінансової незалежності та, відповідно, зменшення залежності від залучених джерел фінансування, що вказує на низький рівень фінансового ризику та стабільну структуру капіталу.

Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом характеризує здатність підприємства фінансувати свої довгострокові активи за рахунок власних джерел. Значення показника у 2024 році становить 199%, що практично відповідає показнику 202% у 2023 році. Це свідчить про те, що власний капітал Товариства повністю покриває необоротні активи, а навіть перевищує їх суму, забезпечуючи надійне фінансування довгострокових інвестицій. Незначне зменшення коефіцієнта порівняно з попереднім роком не впливає на високу фінансову стійкість Товариства та підтверджує збереження стабільної структури капіталу.

Показники рентабельності активів та власного капіталу демонструють тенденцію до зниження: ROA знизилась на 0,6%, рентабельність власного капіталу на 1,5%. Подібна динаміка спостерігається і для рентабельності оборотних активів (-0,7%) та рентабельності загальних активів (-0,8%), що вказує на певне зниження ефективності використання ресурсів Товариства. Найбільш суттєве зниження спостерігається за рентабельністю операційних витрат на 11,7% та у валовій рентабельності собівартості на 5,9%, що може свідчити про збільшення витрат або зменшення доходів від реалізації продукції.

Але, незважаючи на це, рівень рентабельності залишається високим, що вказує на стабільну прибутковість та здатність Товариства генерувати дохід від вкладених ресурсів.

Оборотність загальних активів Товариства у 2023–2024 роках залишається стабільною на рівні 0,8 оберти за рік, що свідчить про постійну ефективність використання всіх активів Товариства для формування доходу. Водночас оборотність робочого капіталу зросла з 1,8 у 2023 році до 2,0 у 2024

році, що відображає покращення ефективності використання поточних активів та здатність швидше генерувати виручку від операційної діяльності. Загалом, динаміка показників свідчить про стабільність у використанні загальних активів та підвищення ефективності управління оборотними ресурсами.

Отже, підсумовуючи вище наведене можна зробити висновок, що фінансовий стан Товариства є стійким, а саме: власний капітал повністю покриває необоротні активи, коефіцієнт автономії високий, рентабельність активів залишається стабільною, а оборотність робочого капіталу зростає. Це свідчить про ефективне використання ресурсів, прибутковість та низький фінансовий ризик Товариства.

Але при цьому Товариству слід звернути увагу на високе значення коефіцієнту автономії, з огляду на це необхідно підтримувати баланс між власними та залученими джерелами фінансування для оптимізації структури капіталу та можливого залучення дешевого фінансування для розвитку.

Слід відзначити, що відповідно до вимог МСФЗ Товариство також має розкрити свою політику управління капіталом. Так, Політика управління капіталом Товариства направлена на забезпечення і підтримання оптимальної структури капіталу для скорочення загальних витрат на капітал, які виникають, та гнучкості у питаннях доступу Товариства до ринків капіталу. З цією метою Товариство застосовує співвідношення чистого надлишку заборгованості до суми капіталу і чистої заборгованості (Додаток Б).

3.3 Аудиторські процедури щодо зобов'язань

Зобов'язання, та фінансові інструменти як їх складова, становлять одну з найскладніших ділянок аудиту через високий рівень суджень управлінського персоналу, складність моделей оцінки та значну невизначеність. Ця зона перевірки вимагає від аудитора поглибленого розуміння облікових стандартів, так і специфіки бізнесу суб'єкта господарювання.

Все це обумовлено такими факторами:

1. Складність моделей оцінки. А саме, справедлива вартість, ефективна ставка відсотка, які залежать від суб'єктивізму та суджень управлінського персоналу суб'єкта господарювання щодо обраної моделі та вхідних даних, зокрема застосованої ставки дисконтування.

2. Відсутність активного ринку для визначення справедливої вартості, адже більшість оцінок справедливої вартості базуються на 3 рівні ієрархії справедливої вартості через оцінку дисконтованих грошових потоків.

3. Високий рівень припущень, які були застосовані управлінським персоналом суб'єкта господарювання. А саме, зміни відсоткових ставок, курсу валют, кредитного ризику та ризику ліквідності. Адже припущення базуються на прогнозах майбутніх подій, що у свою чергу підвищує невизначеність облікових оцінок.

4. Взаємопов'язаність статей фінансової звітності, а саме зміни у справедливій вартості впливають на капітал, зобов'язання, результати діяльності підприємств. Відповідно, помилкове визначення може мати всеохопний вплив на показники фінансової звітності.

При цьому, негативний вплив всіх цих факторів підсилюється впливом воєнного фактору через втрату даних, дефолти боржників, обмеження доступу до ринків та інші фактори.

Підтвердженням всьому є те, що найбільшу питому вагу зауважень з боку регуляторів (Національної комісії з цінних паперів, Аудиторської палати України, ОСНАД) є зауваження щодо визначення справедливої вартості, зменшення корисності фінансових інструментів та розкриття інформації щодо фінансових інструментів відповідно до вимог МСФЗ.

Отже, з метою нівелювання зазначених ризиків аудитор в рамках МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення» має приділяти особливу увагу ділянкам фінансової звітності, які є складними та містять високий рівень невизначеності та суджень управлінського персоналу. Зокрема щодо оцінки справедливої вартості через дисконтування грошових потоків та вибір ставок дисконтування, оцінки орендних зобов'язань, ризикам

ліквідності та кредитній концентрації.

Відповідно на вимогу дотримання МСА 315 аудитор на етапі планування має здійснити [25]:

1. обговорення цих аспектів з менеджментом підприємства та персоналом різних рівнів. Ця процедура може бути виконана шляхом опитування або направлених запитів;
2. огляд внутрішніх політик та процедур підприємства;
3. здійснити аналітичні процедури;
4. здійснити спостереження за операційними процесами тощо.

До складу аудиторських інструментів при планування можуть виступати: матриця ризиків – визначення розміру ризику по кожному інструменту з урахуванням ймовірності та впливу потенційного викривлення; карта тверджень – визначення, які твердження (оцінка, класифікація, повнота, існування, права та зобов'язання, подання) є найбільш чутливими для кожного типу інструментів; та план залучення експертів – ідентифікація потреби у залученні спеціалістів для перевірки складних моделей, оцінки справедливої вартості тощо.

Надалі, виходячи з ідентифікованих ризиків відповідно до МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики» здійснити [26]:

1. детальні тести операцій та залишків, у нашому контексті зобов'язань суб'єкта господарювання;
2. тести заходів контролю;
3. розширені аналітичні процедури;
4. у разі необхідності залічити експертів. У разі залучення експертів аудитором мають бути дотримані вимоги МСА 620 «Використання роботи експерта аудитора» [30].

За результатами виконаних процедур на етапі планування будуть сформована така документація: меморандум з оцінки ризиків, що описує виявлені ризики суттєвого викривлення у фінансових інструментах, їх причини та потенційний вплив на фінансову звітність; план аудиту, у якому

мають бути зазначені суттєві ризики, відповідні аудиторські процедури, терміни виконання, відповідальні особи та необхідні ресурси; матриця ризиків; та протокол обговорення в команді із завдання з аудиту щодо ідентифікованих ризиків, включаючи ризики шахрайства, та підходи до їх вирішення.

Задля реагування на встановлені ризики суттєвого викривлення аудитор планує відповідні аудиторські процедури, метою яких є отримання достатніх та належних аудиторських доказів для підтвердження тверджень управлінського персоналу щодо зобов'язань. Виділяють такі види аудиторських процедур:

- тести контролів – метою якої є оцінка ефективності внутрішніх контролів суб'єкта господарювання;
- тести деталей, які включають перевірку конкретних операцій, залишків на рахунках та розкриттів інформації;
- аналітичні процедури – порівняння та аналіз співвідношень.

При цьому слід відзначити, що враховуючи складність процесу аудиту фінансових зобов'язань, аудиторські процедури можуть включати декілька їх видів.

Однією з найбільш розповсюджених процедур тестів деталей є процедура зовнішнього підтвердження, яка здійснюється відповідно до МСА 505 «Зовнішні підтвердження». Ця процедура дозволяє отримати найбільш надійні види аудиторських доказів, адже вони безпосередньо від третіх сторін підтверджують інформацію, що міститься в звітності.

За допомогою цієї процедури можна підтвердити залишки дебіторської та кредиторської заборгованості, застави та обмеження, тощо.

Процес зовнішнього підтвердження включає такі етапи: підготовка запитів, надсилання запитів від імені клієнта, але з контролем аудитора, отримання прямих зовнішніх підтверджень на адресу аудитора та аналіз встановлених розбіжностей.

Особлива увага про процесі аудиту приділяється перевірці облікової

політики клієнта, яка має містити критерії класифікації фінансових інструментів, метод ефективної відсоткової ставки та врахування транзакційних витрат, політику припинення визнання активів та зобов'язань, вибір ставки дисконтування, підходи до оцінки справедливої вартості та правила подання та розкриття інформації у фінансовій звітності.

Ця процедура виконується шляхом отримання та дослідження облікової політики, ідентифікації ділянок, яким притаманний високий рівень суджень, тестування на предмет відповідності вимогам МСФЗ, та, у разі потреби, отримання запевнень управлінського персоналу.

Найбільш трудомісткою ділянкою аудиту фінансових інструментів є їх оцінка, а саме: амортизована вартість з використанням ефективної ставки відсотка та визначення справедливої вартості.

При цьому до сфери відповідальності управлінського персоналу входить вибір оцінки та припущень, визначення вхідних даних та джерел інформації, розкриття у фінансовій звітності.

З іншого боку, до сфери відповідальності аудитора входить оцінка ризиків суттєвого викривлення в облікових оцінках, перевірка припущень та даних, та оцінку упередженості управлінського персоналу.

У табл. 3.3 нами було узагальнено підходи щодо професійного твердження та можливі випадки упереджень управлінського персоналу щодо облікових оцінок фінансових інструментів.

Таблиця 3.3

Професійне судження та можливі випадки упередженості

Ознака	Професійне судження	Можливе упередження
01	02	03
Джерела даних	Використання перевірених внутрішніх та зовнішніх джерел та їх відповідне документування	Вибіркове використання даних, що підтримують бажаний результат; неповні /застарілі дані, відсутність документування
Припущення	Узгодженні з поточною реальністю, прогнозами	Занадто оптимістичні/песимістичні або суперечливі припущення

Продовження табл. 3.3

01	02	03
Аналіз чутливості	Проводиться та розкривається у примітках, демонструє вплив на результат	Відсутній або формальний
Документування	Розкрито логіку вибору моделі та її параметрів	Відсутня, або містить лише фінальні дані
Послідовність	Методологія застосовується послідовно із періоду в період	Часті зміни без пояснень, підгонка моделі під бажаний результат

Джерело: узагальнено автором

На завершальному етапі перевірки аудитор має перевірити розкриття інформації у примітках до фінансово звітності, зокрема:

- повноту розкриття інформації про фінансові інструменти відповіло до вимог МСФЗ;
- розкриття ризиків ліквідності, кредитного, ринкового (процентного, валютного, цінового);
- ієрархію справедливої вартості;
- методи та вхідні дані для оцінки справедливої вартості 3 рівня;
- ковенанти за кредитними договорами та умови їх дотримання;
- операції з пов'язаними сторонами, тощо.

Надалі наведемо загальний шаблон щодо методики аудиту фінансових зобов'язань (табл. 3.4).

Отже, підсумовуючи результати цього етапу дослідження, можна заключити, що аудиторські процедури спрямовані на підтвердження тверджень управлінського задля отримання обґрунтованої впевненості, що фінансова звітність в усіх суттєвих аспектах достовірно представляє стан, результати діяльності та грошові потоки клієнта, зокрема щодо зобов'язань.

Таблиця 3.4

Шаблон процесу аудиту фінансових зобов'язань

Сфера аудиту	Що має бути за МСФЗ	Посилання на МСФЗ	Аудиторські процедури	Твердження	Джерела	Посилання на МСА
Первісне визнання	Фінансовий інструмент визнається за справедливою вартістю	МСФЗ 9.5.1.1–5.1.2	Перевірити дати, первинні документи, умови договорів; розрахувати справедливую вартість	Повнота, оцінка	Договори, розрахунки	МСА 315, 500
Подальша оцінка	Класифікація за амортизованою вартістю, за справедливою через прибутки/збитки або ІСД	МСФЗ 9.4.1, В4.1.7А–В4.1.26	Перевірити класифікацію	Класифікація, оцінка	Політики, аналітичні таблиці	МСА 315, 540
Припинення визнання / модифікація	Зобов'язання припиняється за умови його виконання або спливу терміну	МСФЗ 9.3.2.1–3.2.23	Аналіз договорів, руху коштів, подій після звітного періоду	Повнота, класифікація	Договори, банківські виписки	МСА 330
Справедлива вартість	Використання ринкових даних	МСФЗ 13.61–99	Перевірка моделей, зовнішніх даних, чутливості	Оцінка, точність	Моделі, ринкові бази	МСА 540, 620
Розкриття	Розкритті відповідно до МСФЗ 7	МСФЗ 7.31–42; МСБО 24	Тестування повноти розкриття	Розкриття	Примітки	МСА 700, 701

Джерело: узагальнено автором [25; 27; 28; 29; 31; 32]

Висновки до розділу 3

У розділі 3 кваліфікаційної роботи нами було розглянуто:

1. Організацію системи внутрішнього контролю на АТ «ФАРМАК», яка включає контроль на рівні операційних підрозділів Товариства, контроль на рівні виконавчого органу, та оцінку ефективності контролю та оцінки ризиків на рівні відділу внутрішнього аудиту, та залучення зовнішнього незалежного аудитора; визначено необхідність доповнення статутних документів Товариства розкриттям інформації щодо аудиторського комітету (відділу з питань аудиту) на вимогу законодавстві України у сфері аудиту.

2. Проведено аналітичні процедури щодо платоспроможності, фінансового стану та ефективності діяльності Товариства; та визначено необхідність підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю та планування графіку розрахунків за зобов'язаннями на основі прогнозової ліквідності; звернута увага на значне підвищення коефіцієнта автономності;

3. Розглянуто основні аудиторські процедури щодо зобов'язань на різних етапах аудиторської перевірки, розкрито сфери професійного судження та можливі випадки упередженості управлінського персоналу щодо фінансових інструментів; наведено шаблон процесу аудиту фінансових зобов'язань.

ВИСНОВКИ

Отримані результати дослідження підтверджують досягнення поставленої мети та обґрунтовані висновками, найголовніші з яких такі:

1. На підставі аналізу складу, структури та динаміки джерел формування господарських засобів визначено, що поточні зобов'язання і забезпечення продовжують залишатися домінуючим елементом пасивів, але, при цьому, позитивною тенденцією є поступове зростання питомої ваги власного капіталу, що підвищує фінансову незалежність підприємств і сприяє зміцненню їхнього економічного потенціалу.

2. Визначення дефініції «зобов'язання» розглядається у правовому полі, зокрема Цивільному кодексі України, де визначаються основні засади виникнення, виконання, забезпечення та припинення зобов'язань; та у обліковій сфері – профільному Законі України та низки національних облікових стандартів, які визначають критерії визнання, класифікації та оцінки зобов'язань суб'єктів господарювання.

3. На підставі огляду питань класифікації фінансових зобов'язань у нормативних та академічних джерелах, визначено запропоновану Матюхою М.М. класифікаційну модель, до основи якої було покладено принцип періодизації кредиторської заборгованості у розрізі доменів, видів та форм. Зазначена класифікаційна модель надає змогу підвищити рівень ефективності внутрішнього контролю за зобов'язаннями та слугувати основою для розробки облікової політики підприємств.

4. Дослідження методологічних вимог МСФЗ щодо обліку зобов'язань дозволило окреслити низку стандартів, які регулюють питання окремих видів зобов'язань; підхід до визнання дефініції «зобов'язання», зокрема «фінансові зобов'язання»; особливу увагу приділено алгоритмам облікового відображення наслідків суттєвої та несуттєвої модифікації фінансових зобов'язань та критеріям визнання забезпечень та умовних зобов'язань.

5. За результатами розгляд питань визнання та оцінки орендних

зобов'язань відповідно до МСФЗ 16 «Оренда» визначено необхідність розкриття підходу до визначення ставки дисконтування для розрахунку теперішньої вартості орендного зобов'язання в обліковій політиці підприємства; наведено форму та таблицю для розрахунку вартості орендного зобов'язання на звітну дату; розглянуто особливості оподаткування витрат з оренди та їх відображення в Декларації з податку на прибуток.

6. Отримано розуміння АТ «ФАРМАК» та його середовища, структури власності та організаційної структури, застосованої концептуальної основи фінансового звітування, системи оподаткування та динаміку основних показників фінансової звітності та ефективності діяльності.

Товариство має дворівневу структуру управління, є платником податку на прибуток та ПДВ на загальних засадах, застосовує МСФЗ. Основним видом діяльності підприємства широкої номенклатури безрецептурних та рецептурних лікарських засобів, медичних виробів та дієтичних добавок, які користуються попитом як в Україні так за кордоном. Товариство має дочірні компанії та структурні підрозділи.

Діяльність АТ «ФАРМАК» у 2022–2024 роках характеризується позитивною динамікою розвитку, зростанням обсягів активів, доходів і власного капіталу, що свідчить про підвищення ефективності функціонування Товариства та зміцнення його фінансової стійкості.

7. За результатами ознайомлення з організацією діючої практики обліку зобов'язань на АТ «ФАРМАК» зроблено висновок про її належний стан, що зокрема підтверджується звітом незалежного аудитора, який містить немодифіковану думку щодо окремої фінансової звітності за рік, що закінчився 31.12.2024 року.

8. За результатами дослідження практики обліку зобов'язань визначені деякі проблеми практичного застосування вимог МСФЗ. Серед іншого визначено процедури дисконтування, зокрема для визначення теперішньої вартості зобов'язань, орендного зобов'язання, забезпечень тощо. З метою здійснення детальної перевірки та врахування всіх аспектів процесу

дисконтування було розроблено чек-лист щодо суджень та врахування таких аспектів для зазначеної процедури. Окреслено низку рекомендації щодо організації обліку забезпечень та приклад їх розкриття у фінансовій звітності.

9. Отримано розуміння системи внутрішнього контролю АТ «ФАРМАК». Зокрема, внутрішній контроль здійснюється на рівні операційних підрозділів та виконавчого органу, нагляд та оцінка його ефективності на відділу з внутрішнього аудиту, який підпорядковується Комітету з питань аудиту на Наглядовій раді Товариства. За результатами зовнішньої незалежної перевірки визначено, що проваджена система внутрішнього контролю та Товаристві є ефективною, застосовано належні заходи збереження активів Товариства; запроваджено ефективну систему запобігання випадків шахрайства, порушення законодавства та вимог корпоративного управління; запроваджено систему управління ризиками.

10. За результатами здійснених аналітичних процедур визначено перевищення показників ліквідності рекомендованих нормативних значень, що свідчить про надлишкову забезпеченість оборотними ресурсами, які можуть бути інвестовані для отримання додаткового прибутку. Рекомендовано підвищити ефективність управління дебіторською заборгованістю, зокрема посилити контроль за строками її погашення, впровадити систему штрафних санкцій та заохочень для контрагентів задля зменшення ризиків несвоєчасного надходження грошових коштів; а також здійснювати планування графіку розрахунків за зобов'язаннями на основі прогностної ліквідності.

В цілому роблено висновок про ефективне використання ресурсів, прибутковість та низький фінансовий ризик Товариства. Але рекомендовано звернути увагу на високе значення коефіцієнту автономії, що обумовлює необхідність підтримувати баланс між власними та залученими джерелами фінансування для оптимізації структури капіталу та можливого залучення дешевого фінансування для розвитку.

11. Розглянуто основні аудиторські процедури щодо зобов'язань на всіх стадіях аудиту, окреслено основні сфери професійного судження та можливі випадки упередженості управлінського персоналу, визначено фактори ризику суттєвого викривлення у цій сфері, розроблено шаблон процесу аудиту фінансових зобов'язань, який дозволяє систематизувати сфери аудиту, вимоги МСА та МСФЗ, аудиторські процедури, твердження та джерела інформації.

На нашу думку, наведені рекомендації щодо поліпшення організації обліку зобов'язань на АТ «ФАРМАК» сприятиме покращенню інформаційного забезпечення процесу управління зобов'язаннями та дозволить підвищити показники ефективності діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tawfik, Omar Ikbal, Omar Durrah, and Karima Ali Aljawhar. 2023. The Role of The Internal Auditor in Strengthening the Governance of Economic Organizations Using the Three Lines of Defense Model. *Journal of Risk and Financial Management*.16: 341. <https://doi.org/10.3390/jrfm16070341>.
2. Вимоги до інформації, що стосується аудиту або огляду фінансової звітності учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, нагляд за якими здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: Рішення НКЦПФР № 555 від 22.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1176-21#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Витяг з реєстру платників ПДВ АТ «ФАРМАК». URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2024/01/vityag-z-reestru-platnikiv-pdv-vid-08.01.2024.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).
4. Волкова Н. А., Подвальна Н. Е., Семенова К.Д. Економічний аналіз : навч. посіб. Одеса : ППЦ «Белка», 2019. 239 с.
5. Волчек Р.М., Кубік В. Д. Оцінка зобов'язань підприємств в умовах застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. *Вісник соціально-економічних досліджень*, 2020. № 3-4 (74-75). С. 45–56.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (із змінами та доповненнями). URL: Інструкція про застосування План... | від 30.11.1999 № 291 (rada.gov.ua) (дата звернення: 15.10.2025).
7. Інформаційне повідомлення щодо ставки дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості та довгострокових зобов'язань. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_1.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

8. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації.
URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=10687172> (дата звернення: 15.10.2025).
9. Калабухова С.В. Аналітичне забезпечення управління суб'єктами господарювання : дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Київ, 2020. 620 с.
10. Кодекс корпоративного управління АТ «ФАРМАК». URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2025/09/kodeks-korporativnogo-upravlinnya-tovaristva-2024.pdf.p7s.p7s> (дата звернення: 15.10.2025).
11. Концептуальна основа фінансової звітності. Дата оновлення: 2018 рік. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
12. Лоханова Н.О. Проблемні питання обліку фінансових інструментів відповідно до вимог П(С)БО і МСФЗ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, 2014. Вип. 6. Ч. 5. С. 163-167.
13. Лоханова Н.О., Яцунська О.С. Дискусійні аспекти аудиту іншої інформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 2024. Вип. 58. С. 30-40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-2675/2024-58-4>.
14. Матюха М.М. Класифікація та функціональний зміст поточних зобов'язань в організації обліку. *Наково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*, 2024. Вип. 1 (74). С. 70-76. DOI 10.32782/business-navigator.74-11
15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-39_ukr_2016.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
16. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2037_ukr_2022.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-39_ukr_2016.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

18. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/Hide/%D0%9C%D0%A1%D0%A4%D0%97%207_ukr_2024.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

19. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

20. Міжнародний стандарт фінансової звітності 16 «Оренда». URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/Hide/%D0%9C%D0%A1%D0%A4%D0%97%2016_ukr_2024.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

21. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 «Податки на прибуток». URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/Hide/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%2012_ukr_2024.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

22. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS%2019_ukr_.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

23. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-21_ukr_2016.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

24. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-07_ukr_2016.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

25. Міжнародний стандарт аудиту 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення». URL :[https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

26. Міжнародний стандарт аудиту 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики». URL: :[https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

27. Міжнародний стандарт аудиту 500 «Аудиторські докази». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

28. Міжнародний стандарт аудиту 505 «Зовнішні підтвердження». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

29. Міжнародний стандарт аудиту 540 «Аудит облікових оцінок та пов'язані з ними розкриття інформації». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

30. Міжнародний стандарт аудиту 620 «Використання роботи експерта аудитора». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

31. Міжнародний стандарт аудиту 700 «Формування думки у звіті незалежного аудитора». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

32. Міжнародний стандарт аудиту 701 «Повідомлення інформації з ключових питань аудиту». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%90%202016-2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2025).

33. МСФЗ: короткий курс для практиків / С.Я Зубілевич та ін. Харків: ТОВ «ФАКТОР-ДРУК», 2020. 364 с.

34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів

України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17> (дата звернення: 15.10.2025).

35. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 15.10.2025).

36. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01> (дата звернення: 13.10.2025 р.).

37. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01> (дата звернення: 15.10.2025).

38. Організаційна структура АТ «ФАРМАК». URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2025/10/organizacijna-struktura-tovaristva-z-18.06.2024.pdf.p7s.p7s> (дата звернення: 15.10.2025).

39. Орлов І. Умовні зобов'язання в системі об'єктів бухгалтерського обліку: питання розкриття інформації. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economic.* №6. 2024. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-6-361-372>

40. Панічук О.В. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу кредитоспроможності бізнесу. *Економіка та суспільство*. Вип. №63. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-40>.

41. Панічук О.В. Управління зобов'язаннями в процесі оцінювання кредитоспроможності підприємства: обліково-інформаційний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. Вип. 1 (57). 2024. С. 25-33. DOI: [http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1\(57\)-25-33](http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2024-1(57)-25-33)

42. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій : Наказ Міністерства фінансів від 30.11.99 р. № 291. URL: Про затвердження Плану рахунків ... | від 30.11.1999 № 291 (rada.gov.ua) (дата звернення: 15.08.2023).

43. Податковий кодекс України. URL: <https://www.bing.com/ck/a?!&&p=a4f3418f07f1d7c4b89159bddef07973952e3660629a202e64a2d95800b670d6JmltdHM9MTc2Mzk0MjQwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=00feb710-8ebd-6125-3617-a47a8f1560f9&psq=%d0%bf%d0%be%d0%b4%d0%b0%d1%82%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b9+%d0%ba%d0%be%d0%b4%d0%b5%d0%ba%d1%81+%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d0%b8&u=a1aHR0cHM6Ly96YWtvbi5yYWRhLmdvdi51YS9nby8yNzU1LTE3> (дата звернення: 15.10.2025).

44. Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, а також особами, які надають забезпечення за такими цінними паперами: Рішення Національної комісії цінних паперів та фондового ринку від 06.06.2023 р. № 608. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-23> (дата звернення: 15.10.2025).

45. Положення про наглядову раду АТ «ФАРМАК» 2025. URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2025/09/polozhennya-pro-naglyadovu-radu-tovaristva-2025.pdf.p7s.p7s> (дата звернення: 15.10.2025).

46. Примаченко О. Л., Реслер М.В., Климович Д.А. Облік операцій із фінансовими інструментами: вплив на податкові різниці. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. № 75. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-75-14>.

47. Про аудит фінансової звітності та аудиторську: Закон України № 2258-VIII від 21.12.20217 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 15.10.2025).

48. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 20.09.2025).

49. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 25.09.2025).

50. Статут АТ «ФАРМАК» 2025. URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2025/09/statut-tovaristva-2025.pdf.p7s.p7s> (дата звернення: 15.10.2025).

51. Схематичне зображення структури власності АТ «ФАРМАК» станом на 30.04.2025 р. URL: <https://farmak.ua/wp-content/uploads/2025/10/shematichne-zobrazhennya-strukturi-vlasnosti-emitenta-standom-na-30.04.2025.pdf.p7s.p7s> (дата звернення: 15.10.2025).

52. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.10.2025).

53. Шкуліпа Л.В. Концепції розвитку бухгалтерського обліку в контексті Міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2021. 626 с.

54. Шкуліпа Л.В. Розвиток бухгалтерського обліку у вимірі міжнародних стандартів фінансової звітності та інноваційних технологій: методологія та практика: монографія. Ніжин: ТПК «Орхідея», 2020. 616 с.

55. Яцунська О.С. Предмет відання аудиторського комітету: стан та перспективи розвитку. *Реформування обліку, аналізу і аудиту в умовах інституціональних перетворень*: монографія / за ред. Н.О. Лоханової. – Харків: «Діса плюс», 2024. С. 361-392.

ДОДАТКИ